

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 22 (10927) жумья 29 – май, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Дарда авайдаз - куьмекдин гъил

Агъмед МАГЪМУДОВ

И йикъара ФЛНКА-ди “ЛЕКИ” фондунихъ галаз санал Къиблепатан Дагъустандин районра мергъяматлувилин ч'ехи серенжем кыле тухвана. Адан сергъятра аваз к'уьд муниципалитетда дарда авай 1300 хизандив недай-хъвадай суьрсет агакъарна. Идакай “Лезги газетдиз” ФЛНКА-дин пресс-къуллугъди хабар гана.

Серенжем мусурманри север хуьзвай Рамазандин вацра кыле тухунихъни тайин тир себег авай. 2018-2019-йисара север хуьзвай вацра Москвада кардик куьзавай “Рамазандин алачухдик” лезги жемиятди сив жудзавайбуруз т'уьн гуниз талукъарнавай межлисар кыле тухванай. Ци т'угъвал себег яз ихътин мярекатар тешкилиз хъанач. И кардихъ галаз алакьалу яз, гъар йисуз и макъсаддиз к'ват'изавай пулунихъ алай йисуз Къиблепатан Дагъустанда дарда авай хизанриз куьмек гудай къарар къабулна. Садакъа гуз кланзавай гъар са касдихъ и серенжемдик вичин пай кутадай мумкинвал авай.

Хизанрив недай-хъвадай суьрсет агакъарун патал районра волонтерикай ибарат дестеяр арадал гъанвай. Серенжем хъсан дережада аваз кыле тухун ФЛНКА-дин Исполкомдин председател Гъуьсен Шагъпазова ва “ЛЕКИ” фондунихъ регъбер Гъасан Гъасанова чпин гуьзчивилик кутунвай.

Гъа ик'л, Ахъегъ районда серенжем кыле тухунин кыле ФЛНКА-дин виликан векил Зейнидин Абилов акъвазна. Ина 235 хизандив куьмек агакъна. Тешкилатчияр серенжемдик райондин вири хуьрер куьтас алахъна. Къейд ийин хъи, и карда абуруз яшайишдин рекъяй къуллугъдай цен-

тради ва ц'удалай виниз волонтерри куьмек гана. Абуру чпин хъуси машинраваз недай-хъвадай суьрсет дагълух хуьрера авай хизанрив агакъарна.

Мегъарамдхуьруьн районда жавабдарвал чкадин жегъилрин парламентдин руководитель Равид Азизова вичин хивез къачуна. Муниципалитетда 285 хизандиз куьмек гана.

Сулейман-Стальский районда игътияж авай 300 хизандиз куьмекдин гъил яргъи авуна. Ина серенжемдин кыле чкадин жегъилрин парламентдин к'валах идара ийизвай куратор Мегъамед Алиев акъвазна.

Къурагъ районда гъиле къунвай кар кылиз акъудуни Назим Катибова лайихлу пай кутуна. Са йикъан къене районда 100 хизан недай-хъвадай суьрсетдалди таъминарна.

Къейд ийин хъи, серенжем Хив (100 хизандиз куьмек гана, куратор - Агъамирзе Гъамзабегов), Докъузпара, Дербент (65 хизандиз куьмек гана, куратор - Муьмин Агъарагъимов), Табасаран (100 хизандиз куьмек гана, куратор - Абдулгъалим Гъалимов) районра ва Дагъустандин Огни (100 хизандиз куьмек гана, куратор - Эльдар Назаралиев) шегъердани кыле тухвана.

Тешкилатчияр серенжем чешнелу-даказ кыле тухун пай кутур “ЛЕКИ” фондунихъ крар идара ийидай директор Фарман Шайдабегов, фондунихъ къуллугъчи Раиса Жалиловадиз, РД-дин ЮТО-да “Ватанпересар” Ассоциациядин векил Давуд Исаев, районрин ва хуьрерин кылериз, кураторрин, волонтеррин дестейриз сагърай лугъузва.

Гъакъикъатдани, алай вахтунда т'угъвал себег яз, гъаф хизанри дарвал гъиссэва. Государстводин к'валахал алайбуруз гъукуматдин патай мажиб къевезва, амма къуллугъдал алачиз, ина-ана жуь-

реба-жуьре к'валахар авуналди кыл хуьзвай хизанриз алай вахтунда гъаф четинзава. Ихътин макъамда мергъяматлувилин ч'ехи серенжем кыле тухун, 1300 хизандив суьрсет агакъарун регъят крарикай туш. И кар гъиле къур ва кыле тухвай ксариз аферин!

Чна Гъуьсен Шагъпазовавай ва Гъасан Гъасановавай серенжемдикай куьрелди чпин фикирар лугъун т'алабна.

“Чун акция кыле феи къайдадал рази я. Вири уьлкведа четин гъалар арадал атанвайла, ихътин мярекатар тухунихъ иллаки еке важибувал ава. Лагъана кланда, серенжемар тешкилуник кьет'ен пай кутурбурукай сад ФЛНКА-дин президент Ариф Керимов я. Мумкинвилекай менфят къачуна, аз гъадазни сагърай лугъуз кланзава.

Къиблепатан Дагъустанда алай вахтунда авай гъалар хъсанаруник чи пайни кутадай мумкинвал хъунал чун шад я. Гъелбетда, тек са и кар тамамарунал акъвазиз жедач, рикле маса къастарни ава”, - лагъана Гъ.Шагъпазова.

- Серенжемди жемиятдин тешкилатар, активистар, волонтерар, меценатар, районрин кылера авайбуруз сад авуна лагъайт'ла, зун гъалат'и жедач, - къейдна Гъ.Гъасанова. - Ихътин къайдади чаз садвиле куват гузва. Зи фикирдалди, санал кыле тухувай проектри чав далудихъ арха галайди, четинвилер ацалтайла чун тек туширди гъиссиз тазва. Гъавилеяй ихътин мярекатар тухун давамарна кланда. И карди чаз акъалтзавай несилдин векилар яшайишдин рекъяй жавабдар, халкъдин къисметдихъ рик'л куьзай ксар яз тербияламышдай мумкинвални гуда. Гележегда, чпин гъал-агъвалдиз килигна, абуру чпини ихътин крарик кыл кутада, халкъдин, хайи хуьруьн вилик жавабдарвал гъиссэда, - алава хуьвуна Гъасан Гъасанова.

Нумрадай клела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Ватан хвейиди

А.Байрамова партизанрин дестейрик кваз немсерин са шумуд поезд аладарна, муькъвер, танкар хъиткъинарна, яракъар авай складриз ц'аяр яна, фашистриз къати ягъунар къуна. Эхирдай ам чпин частуник акахъ хъуьуна, гъабурун жергейрик кваз душман чпин магъарайра хтуна.

▶ 3

ИРС

Девирдин т'алабун

Ст'ал Сулеймана вич къекъвей къван чкайрикай, гъанра гъалтай четинвилерикай гъаф кхъенват'лани, тайин тир жемият-рикай, абур къиникай са ц'арни теснифнавач. За идалай виликни лагъайди я ва гила-ни т'алабзава, шаирдин вири ктабра “Абур къуна за къейидай” ц'арце “Абур” гъаф “Акас” гафуналди эвез, туьк'уьр хъийин.

▶ 4

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” - 100 ЙИС

Милли журналистика:

“Коммунист”

“Дагъустандин правда” газетдин дубляжрин девирда, дугъриданни, чи районрай къевезвай информация т'имил хъана. Идакай чун виликни раханва. Милли ч'алар хуьн, ахтармишун, литературадинни орфографиядин нормаяр, къайдаяр арадал гъуьнин крар виликди фенат'лани, чкайрилай гуьзай хабаррин къадаг'лар т'имил хъана.

▶ 5

ЮБИЛЕЙ

Зул кландай шаир

Сейфудин Шагъпазов кьериз-ц'аруз, амма ик'идаказ шиирар кхъизвай кас я. Чибуру лугъуда эхир: “Тимилни хуьй, гъангула хуьй”. Гелхенви фадлай шаир я лугъуда кук'лушдал хкаж хъанва. Адан эсерар араара “Дагъдин булах”, “Лезги газет” газет-риз, “Дагъустандин дишегъли”, “Алам”, “Куьредин ярар” журналриз акъатзава.

▶ 6

МЕДЕНИЯТ

“Гъуьрмет” вуч лагъай гъаф я?

Халкъдин тежрибада аялар, гъвечлибуру диндирмишдай, саймишдай са къадаг' къайдаяр мягъкем хъанва. Месела, салам къабулайдалай гуьгъуьниз, ч'ехида гъвечлидахъ галаз дерди-гъал ийида, яшариз килигна, ихтилатралди аял жуваз барабар яз къалурда...

▶ 9

ХАБАРАР

Илимдин кук'лушрихъ

Фатимадихъ алакьунар авайди гъеле мектебда клелзамай йисара раиж хъана. 2007-йисуз рикле ч'ехи къастар авай руша Дербент шегъердин 8-нумрадин юкъван мектеб къизилдин медалдалди акъалтарна, И.М.Сеченован т'варунихъ галай Сад лагъай МГМУ-дик экеч'ина. Инагни Фатимади яру диплом ва къизилдин медаль къачуналди куьтягъна.

▶ 12

Куьмек давам жезва

Чи мухбир

Дагъустанда коронавирусдихъ галаз женг тухун патал медицинадин 3 центр эцигуниз Урусатдин Гьукуматди 2 млрд манат пул чара ийида. Идакай хемис юкьуз киле феи заседанидал РФ-дин премьер-министр Михаил Мишустина хабар гана.

Къейд ийин хьи, центрай Каспийскда, Хасавюрт райондин Ботажурт хуьре ва Дербентда эцигзава. Эцигунрин кивалахрал РФ-дин оборонадин министерстводин пешекарар желбнава.

* * *

РД-дин здравоохраненидин министрстводин пресскьуллугъди хабар гузвайвал, Дагъустанди, Урусатдин промышленностдин ва алишверидин программадин сергытра аваз цийи 6 реанимобилъ маса къачунава.

Цийи улакьар кардиографралди, дефибрилляторралди, ИВЛ-дин аппаратралди ва тади куьмек гунин карда герек къевезвай маса тадаракаралди таъминарнава.

РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажимбрагьимован гафаралди, реанимобилри пис гьалда авай азарлуьриз абур азарханайрив агакъардалди куьмекдай мумкинвал гуда.

Рикел хкин, са тимил вахт идалай вилик Дагъустандиз тугьвалдихъ галаз женг тухун патал 13 реанимобилъ чара авунай.

* * *

27-майди Дагъустандин Кьил Владимир Васильева РФ-дин МЧС-дин килин заместитель Павел Барышевахъ галаз гуьруш киле тухвана. Гуьрушда республикадин премьер-министр Артем Здуновани иштиракна.

Гьа и юкьуз Махачкъалада П. Барышеван иштираквал аваз Дагъустанда авай гьалариз талукьарнавай селекционный совещание киле фена. Анал улкведдин МЧС-дин килин заместителди республикада кар алай объектар дезинфекция авунин мрекатар давамарзавайдакай хабар гана.

* * *

Дагъустандиз и йикъара РФ-дин жуьреба-жуьре министрствойринни ведомствойрин векилар мугьман хъана. Абурун арада Урусатдин здравоохраненидин министрдин заместитель Виктор Фисенкони ава. Республикадин Кьил Владимир Васильевахъ галаз киле феи гуьрушдин вахтунда ада Урусатди Дагъустандиз коронавирусдихъ галаз женг цугунин карда куьмек гун давамардайдакай хабар гана.

Гьа ик, арбе йикъан йифиз Дагъустандиз масас самолетда аваз Москвадай духтуррин са десте атана. Абурун Махачкъаладин аэропортуник РД-дин Килин ва Гьукуматдин Администрациядин Руководитель Владимир Иванов, РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин заместитель Елена Ельниковади ва жаббар маса ксари къаршиламышна.

Къейд ийин хьи, Дагъларин улкведиз атанвай духтуррин арада хирургар, пульмонологар, инфекционистар, реаниматологар, рентгенологар ва маса пешекарар ава. Духтуррихъ галаз санал республикадиз медицинадин препаратар, коронавирус акатнавайбуру сагъар хъунин карда герек къевезвай дарманарни рекъе тунва.

* * *

Дагъустанда коронавирусдихъ галаз алакьалу гьалар геле кизгьинбуру яз амукьзава. РД-дин Роспотребнадзорди хабар гузвайвал, 27-майдин делилралди, республикада вирус акатнавайбуру виридалайни гзаф Махачкъалада (1553), Каспийскда (234), Кизлярда (161), Хунзах районда (123), Буйнаксда (118), Сергокъала районда (118), Дербентда (117), Ногъай районда (117), Кизляр районда (114) ва Хасавюрт районда (105) ава.

Кьиблепатан Дагъустандин районрикай рахайтла, Сулейман-Стальский районда - 53, Ахцегъ районда - 20, Кьурагъ районда - 7, Мегьарамдхуьрун районда - 5, Докъузпара районда - 2, Хив районда - 14, Табасаран районда - 22, Рутула - 20, Агьула - 41 ва Дербент районда 35 кас начагъбуру ава.

Коронавирус акатнавайбурун къадардал гьалтайла, Дагъустан улкведа 6-кчадал кчадал ала.

Гьалар секин туш

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

КОРОНАВИРУС! Гьар жуьре рахунар, уйдурмаяр махар, манияр галаз атай ихтин тугьвал-заважди вири дуьнья гьулгуьладик, къурхулувилик кутунва. Телевизордай датлана гузвай малуматар гуя члехи дявединбуруз ухшар я.

Вилиз таквазвай фендигар душмандихъ галаз дяве, гьайиф хьи, Дагъустандани кизгьин я. 28-майдин официальный делилралди, республикада 4579 касдик вирус акатнава, 151 кас кьенва, 4402 - сагъар хъувунва, парабур "самоизоляцияда" ава. Маса делилралди, республикада медицина зайиф тирвайли вирусдин стлалжем кваз кьенвайбурун къадар са шумуд сеферда артух я, 18-майди 700 авай.

Роспотребнадзордин делилралди, республикадин кеферпатанбурув гекъигайла, Ахцегъ районда гьалар акъван пис туш, гуьзчивилик ква. 27-майди авай делилралди, ина 300-дав агакьна ксари тестар вахканва, азардин 26 чешме, 51 азарлуди дуьзда алкуьданава, 20-дав COVID-19 ва 44-дав стлалжем тесстик хъанва, 200-далай артух ксар чпин квалера амайбурукай чара авунва. Райадминистрацияда азардин вилик пад къадай оперативный штаб кардик ква, ЦРБ-да махсус госпиталь ачухнава, 4 кас кьенва, 5 сагъар хъувунва.

Райондин больницадин килин духтур Митгьедин Мурсаловахъ ва адан заместитель Етер Къасимовадихъ галаз авур суьгьбетдай малум хъайивал, эвелдай вирибуру месъладив саймазвилелди эгечлуникди гьалар пис патахъ дегиш хъана, духтурарни кваз азарлу я. Ина азар, лугъурвал, геле вичин "пикдив" агакьнава. Больница духтурар патал махсус паратралди ва лазим медалатралдини дарманралди таъминвиликай рахайтла, гьалар инсанрин сивера авай ититлатра хъиз пис туш.

- Азар къведалди чаз НЗ-динбуруни кваз, гич тахъайтла, 120 медкостюмар (СИЗ), 15 агъзурдав агакьна бегълеяр, 7 агъзурдалай артух маскаяр, гьакъ чарасуз дарманар авай, - лугъузва ЦРБ-дин килин духтурди. - Дугъри я, абур ишлемишайдалай кьулухъ са къадар вахтунда четин хъана, вучиз лагъайтла абур къачудай мумкинвал авачир. Гила, кчадал госпиталь кардик акатайдалай кьулухъ алатринни дарманрин патахъай четинвилер авач. Кьилди къачуртла, ахцегъви карчи Асангаьа Агьамугьланова, Палчаеврин хизанди, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Сафидин Мурсалова, РД-дин Муфтиятдин мергьяматлувилик "Инсан" фондунни, ФЛНКА-ди, "Нафта-газ" фирмади, "ЛЕКИ" фондунни, Ахцегъ райадминистрацияди гьарда вичелай алакьдай куьмекарна. Республикадин здравоохраненидин министрстводайни куьмек агакьзава: са реомобилъ, тади куьмекдин са машин чара авунва, герек дарманар хиве кьунва.

- Койка-чкайрин, духтуррин ва медицинадин алатрин патахъай игътияж авани? - хабар кьуна за.

- Гьелелиг госпиталда 50 чка ава. Герек атайтла, "Самур" медцентралдинбуруни кваз, районда 150-дав агакьна чакъар гьазуриз жеда. Пешекаррин патахъай рахайтла, чаз инфекционист, реаниматолог, анестезиолог духтурар герек я. Медоборудованидикай 8 ИВЛ, кислородный концентраторар, цифровой флюорограф авач. Гьелбетда, хъсан рентгенаппарат (авайди куьгъне я) ва гьар са койкадихъ ИВЛ, кислородный концентратор хъанайтла, ваь лугъудачир. Азар тайинарун патал ин-

санар тестироватунин карда четинвилер ава. Мазокар шегьерин лабораторийриз рекъе тваз, анаини нетижаяр лап геж хквезвай, гила и месълани къайдада гьатнава. Лугъун хьи, азардин вилик пад кьун патал чкайрал профилактикадин серенжемар киле тухузва, кьилди къачуртла, азардин чешмеяр, больницадиз физ-хквезвай рекъер, тади куьмекдин машина, общественный чкаяр дикъетдалди дезинфекция авунихъ еке метлеб авайди аннамышнава.

Месъладин гьакьиндай, гьелбетда, чна Ахцегъ, Рутул ва Докъузпара районра санитарный килин духтур Арсен Къасимовахъ галазни суьгьбетна.

- Гьайиф хьи, инсанри карантиндин истемешунрал амал тавуникди, парабур чпи-чеп кваллин шартлара сагъариз алахъиз, духтурар вахтунда хабардар тавуникди кар яцла гьатна. Гила инсанар (абур гьалар хаталу тирдан гьавурда акъунва) квалера ацукьдайдак, абур маскьярни бегълеяр алукидайдак, туьквенра инсанрин арада мензил хуьдайдак, пешекарри азарлуяр авай квалера лазим тегьерда дезинфекциядин мярекатар киле тухудайдак ва, вичин нубатда, гьукумдаррини карантиндин къайдаяр жезмай кьван мягъкемардайдак умудар кутунва. Алай вахтунда вири и месълаяр чи кьетлен гуьзчивилик ква. Ик, профилактикадин, дезинфекциядин режимар члурунай чна 13-мартдилай инихъ, Докъузпара ва Рутул районари кваз, СП-рин килерилай - 21, карчийрилайни 21 протокол (ст.19-7, ст. 6.3, часть 2. Кодекс РФ адм. наруш.) суддиз рекъе тунва. Азарлуьрихъ галаз алакьайра хъанвай ва маса улквейрай хтанвайбуру мажбуридаказ чара авун патал 216 постановление кьенва. Чи предписанийрин истемешунар вахтунда ва дуьз киле тухун патал Ахцегъ, Рутул, Докъузпара районрин ЦРБ-рин килин духтурриз игътия хуьнин патахъай виликамаз хабар гана. Ахцегъ, Рутул (Рутула 70 азарлудакай 23 стационарда къатканва, 40 сагъар хъувунва, 4 кас кьенва) районрив гекъигайла, Докъузпарада гьалар хъсан я, коронавирусдик анжах кьве кас азарлу я.

- Арсен духтур, риклиз гьикъван савух кар ятлани, арадал атанвай муракаб шартлара коронавирусдик кьенвай кас мусурман къайдайрал кучукунин месълани ава.

- Эхъ. Хатасувал таъминарун патал за больницада кьенвай инсан фаракъат авунин чи вири адетар (мейит чухъун, кафанра тун, кап авун) игътия хуьналди, фекьидин ва лап мукьва багърийрин иштираквални аваз больницада тешкилна хъиз, гьанлай машиндава сурурал тухвана кучукун теклифзава. Рутула гьакъ ийизва. И кар патал чаз ЦРБ-дин дараматдин кьулухъ, инфекциядин отделенидин куьгъне дараматда, ана кьве квал са бубат къайдадиз жкана хъиз, кутугай чка ава. Маса чара аквазвач. Вучиз лагъайтла, чи районар садакай масадак акатнавай и азардин вири дуьшуьшар мейит кучукунихъ галаз алакьалу адетрин мярекатар (дуьбаяр, сурур, тазият) арадал атанва.

- Дуьз меслятихъ галаз вири рази хьун лазим я. Мад са месъла ава. Тугьвалдин шартлара районда гьафтейралди зирзибилар тухун тавуниз куьн гьикъилигзава? Яшайишдин амукьаяр йикъа-йикъа михъиз, гьатта райондайни кваз акъудна клани кчадал райцентрада, гьакъ члехи хуьрерани, зирзибилрин бакрин майданар тамам хуртариз - микробрин мяденриз элкьенва. Гила чими вахтунда кьуд пад пис ниди басмишзава, инсанри чпин наразивилер малумарзава.

- Гьелбетда, им лап беябурчивилин, санитариядиз акси хаталу гьалар я. 2019-йисалай Кьиблепатан Дагъустандин районар зирзибилар квалтна тухун региондин оператор тир "Экологика" ООО фирмадал тапшурмишнава. Чна чалай алакьдай вири жуьредин серенжемар къабулзаватлани, ада гьар жуьре багънайралди вичин везифаяр тамамарзавач. Гьилевай йисан февралдиз судди "Экологикадал" 250 агъзур манат жерме илитлани, ятлани хийир хъанач. Мад уголовный делояр къарагьарун патал чна прокуратурадиз арзаяр ганва. Район зирзибилрикай михъуниз мажбурзавай чи ва райпрокуратурадин искдин арзаяр исаятда Мегьарамдхуьрун районда силесдин отделеда ава.

Районда коронавирусдин вилик пад кьунин тамам шикил-гьал къалурун патал чун Ахцегърин ЦРБ-да кардик кутунвай госпиталдин начальник Исламов Тельман духтурдихъ галазни телефондай алакьандиз экъечна.

- Гьалар, дугъриданни, асанбуру туш. Терапевтический отделенида вахтуналди тир госпиталь кардик кутур 13-майдилай азарлуьрихъ гелкъевезвайбуру зун, Бабаева Айиша духтур, медсестраяр тир Наиля, Фаида ва санитаркаяр Зояни Наиля тир. Гила Дагмара Магьмудовани Ирена Шуаева, духтуррин бригада гелкъевезва, - лагъана Тельман духтурди. - Са бубат тадаракламишнавай 50 койкадин (лазим хъайитла лагъана, дегълизда ни 5-6 койка эхцигнава) госпиталда, 27-майдин делилралди, коронавирус квай 23 азарлу ава. Дугъри я, сифте йикъара гьар са кьунин патахъай дарвал авай. Мергьяматлувилик "Инсан" фондунин ва Аллагъ рикел алай кьилди ксарин патай куьмекар агакьайла са къадар регъят хъанва. Авайвал лагъайтла, чна герек дарманрин кьитвал гьиссзава. Медтехникадик гьелелиг ишлемишиз чав гьайди кислотный пуд концентраторни са ИВЛ я. Иллаки концентраторар пара хъанайтла ва больницада, общественный чкайра дезинфекциядин квалехар кьве сеферда артухариз хъанайтла, хъсан тир.

- Месъла арадал атай гьа сифте йикъалай чна райадминистрациядин махсус къарардалди, коронавирусдихъ галаз женг цугвадай оперативный штаб тешкилна, гьалар тамавилелди чи гуьзчивилик кутунва, ара-ара оперативный штабдин, ВКС-дин заседанияр киле тухузва, - къейдзава медицинадин илимрин кандидат, вахтуналди Ахцегъ райондин килин везифаяр тамамарзавай Мегьамед-Рауф Гъаниева. - Суддин къарардалди, казначействода ЦРБ-дин пулдин счътар агалнаваз, гьайиф хьи, лазим дарманар, маса тадаракар къачуз тежез, бязи четинвилер арадал атана. И кардин гьакьиндай чна РД-дин Гьукуматдиз, здравоохраненидин министрстводиз са шумудра арзаяр авуна. "ЦРБ-дивай пулдин операцияр жезвач кьван, кьне хъайитлани дарманар къачуна рекъер хтур", - тлалабна чна министрстводай. - Са варз алатнаватлани, месъла гьализ хъанвач. Гена ЦРБ-да НЗ аваз, гьакъ чи ва меценатрин куьмекралди кье азарлуяр герек дарманралди таъминарзава. Нагагъ азар яргьалди давам жез, месъла яцла гьатиз хъайитла, гьалар четин, паталай гьакьикъи куьмекар герек жеда. Ик тахъун патал чна карантиндин истемешунар кьети авунва. Общественный чкайра гьар юкьуз дезинфекциядин серенжемар киле тухузва. Инсанривай чпин сагъламвал, анжах квалера ацукьуналди, заминвилелди хуьз жеда, - алава хъувуна М.-Р.Гъаниева.

Гъажи КЪАЗИЕВ

Ватандин Чехи дяве куьтягъ хъана 75 йис хъанватлани, инсанрин рикелай абурун вилегъвални жуьрэтлувал, ватандиз вафалувал садрани алатнавач ва алатни ийидач. Гъикл алатда къван, ватан хуьз феи саки 575 къурушвидикай 360 касдиз элкъвена хкведай къисмет хъанач. 1418 юкъузни ийфиз давам хъайи и дяведа вирибурухъ галаз санал къурушвийрини чпин ватанпересвал къалурна, чеб халисан дагъвийр тирди тестикъарна.

Гъахтин дагъдин лекъерикай сад алай йисуз вич дидедиз хъайидалай инихъ виш йис тамам жезвай, Къурушрин дамахлу ветеран **БАЙРАМОВ Аслан Байрамович** я.

19 йиса авай жегъил гада яз, Асланазни ватан хуьз Советрин Армиядин жергейриз эвер гана, ам Рагъаклiday патан Белоруссияда авай 27-стрелковий полкуниз акъатна. Аслана армияда къуллугъзавай вахт Ватандин Чехи дяве башламиш хъайи вахтунал гьалтна, ада гъа сифте йикъалай вилегъдаказ немсерин чапхунчийрихъ галаз женг

Ватан хвейиди

члугваз хъана ва ам тафаватлуни хъана. 1942-йисуз А. Байрамова немсерин са шумуд танк хъиткъинарна, ам и вилегъвилай "Яру Пайдахдин" ордендиз лайихлу хъана. Им вичин гъиле авай чумахъ автоматдалди звезай дагъвидиз еке савкъат тир.

1942-йисуз къати женг тухудайла, Аслан авай полк къушунрин къадар ва техника пара тир немсери элкъурна гъар патахъай гьалкъада туна ва абур есирвиле гъатна, амма абур руьгъдай аватнач, абур элкъурнавай гьалкъадай экъечина ва Брянскдин тамара кардик квай партизанрин дестейрик экечина, чапхунчийрилай къисас вахчуз эгечина.

А. Байрамова партизанрин дестейрик кваз немсерин са шумуд поезд аладарна, муькъвер, танкар хъиткъинарна, яракъар авай складриз цаяр яна, фашистриз къати ягъунар къуна. Эхирдай ам чпин частуник акахъ хъуьуна, гъабурун жергейрик кваз душман та Берлиндиз къван чукур хъуьуна, чпин магъарайра хтуна.

Ватандин Чехи дяве куьтягъ хъайила къегъал дагъви хайи ватандиз хтанач, ада Японияда милитаристрихъ галаз дяве тухун давамар хъуьуна. Аслан халу 1946-йисуз вичин ислягъ зегъметдив эгеч хъуьуна, виликан чубанди цийи пеше хкягъиз эгечина. Ирид йисуз ватандиз къуллугъайдалай къулухъ ам Омск

шегъерда амукъна, ракъун рекъерин къуллугъчивилин пеше хкягъун патал ам 1948-йисуз гъа шегъердин ракъун рекъерин пешекарар гъазурдай училищедиз гъахъна. 1950-йисалай 1962-йисалди Аслан халуди сифте Омскдин, гуьгъуьнлай Орджоникидзедин ракъун рекъерин депойра машиниствиле къвалахна.

1962-йисуз ам вичин хайи Къурушдал хтана, цийи хизан кутуна, уьзъмчивилин бригадайра мад 24 йисуз зегъмет члугхуна.

Аслан халуди вичин уьмуьрдин юлдаш Эсли бадени галаз санал къве гадани къве руш чехи авуна, гъа чеб хътин зегъметдив вафалубур яз тербияламишна. Чехи руш Зинадикай твар-ван авай доярка хъана, ам райондин депутатвилени хъянай, Селминаза хайи совхозда уьзъмчивиле, Тагъира сифтедай хуьруьн почтальонвиле, ахпа уьзъмчивиле къвалахна, Шакира вичин хизанни галаз Россияда къвалахзава. Абур вири чпин туьквей хизанарни галаз бахтлувилелди яшамиш жезва.

Дяведин иштиракчи, Ватандин Чехи дяведин ветеран, цлудралди орденринни медалрин сагъиб хъайи Аслан буба чи арадай 1986-йисуз акъатна. Ахътин къегъал рухвайрал, садрани рикелай алуд тавуна, акъалтзавай несилри гъамишалугъ дамахун лазим я.

Дяведин цлай акурди

Агъмед МАГЪМУДОВ

Ватандин Чехи дяведа къачур Гъалиб-вилек пай кутур къегъалрин арада **Ким Шувевич ЖАБРАИЛОВНИ** ава. Адан диде-бубадин бинеяр Ахцегърин хуьрай я.

Ким Жабраилов 1925-йисан 15-майдиз Махачкъалада дидедиз хъана. Дяве гатлунайла 16 йис хъанвай Ким Ташкентдиз рекъе туна. Ина ада заводда токарь яз къвалахна.

Ватанпересвилин руьгъ кваз чехи хъанвай дагъвидиз фронтдин далу пата къарай къезвачир. Гъа ик, ам Ташкентдай катна Дагъустандиз хтана. Са къадар вахтунда М.Гъажиеван тварунихъ галай заводда къвалахайдалай къулухъ, Дербентда аскерар гъазурзавай курсар акъалтларна. Эхирни адан рикелвай къаст къилиз акъатна: 17 йис хъанвай Ким гуьгъуьллуздаказ фронтдиз фена.

Дяведа ам артиллерист тир. Ам артиллериядин орудидин командирвиле тайинарна. Украинадин мулккарал женгер къиле физвай члавуз дирибаш лезгиди Харьковдал ва шегъердин патарив гвай хуьрерал цавай тупар вегъезвай душмандин вад самолет яна.

Ингъе ада вичи а йисар гъикл рикел хкизватла: "Курсар акъалтларайдалай къулухъ зун Харьковдин патарив гвай артиллериядин полкуниз рекъе туна. Чна Америкади ва Советрин Союзди акъуднавай тупарай, пулеметрай артиллериядин цлай къурзавай. Немсерин авиациядихъ хъсан гъазурвал авайтлани, залай душмандин вад самолет ягъиз алакьна. Командованиди а члавуз заз чух-

сагъул малумарнай. Заз кландай маса затни авачир, мурад душмандин винел гъалибвал къачун тир", - лугъузва ветеранди.

Дяве куьтягъ хъайидалай къулухъ Ким Жабраилова Ватандиз къуллугъ авун Гуржистанда давамарна. Ина адал стратегиядин метлеб авай военный объектар хуьн ихтибарнавай. 7 йисуз къуллугъайдалай къулухъ, 1950-йисуз, хурудал хейлин орденарни медалар алаз хайи макандиз хтана. Хейлин йисара жуьреба-жуьре заводра къвалахна.

2 къурулушдин лишанар

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

1979-йисуз за республикадин хуьруьн майишатдин къуллугъчийрин чирвилер хкаждай курсара клелзавай. Зунни Ахцегъ райондин Чепер хуьруьн колхоздин председатель Мамедъяров Алимирзе са къвале яшамиш жезвай. Ада заз садра вичин къилел атай агъвалатдикай суьгъбетнай:

- Ахцегъ райондай Туьркиядиз революция жедалди вилик гзаф лезгийр фена. Абурук чи хуьруьнвийрини, миресарни квай. Абур хуьруьз тайла, чна клелер, гъерер туклунай. Шад гъалара къаршиламишна. Хъфидайла, савкъатарни вахканай. Абуру чазни Туьркиядиз теклифнай. Са вахтундилай за лазим документар къватлна. Туьркиядиз фин патал, амма къвалахдин рекъяй выговор гана лугъуз, ахъайначир.

Къведай йисуз, выговорни алудна, зун Туьркиядиз миресдиз мугъман хъана.

Фейи пакадин юкъуз заз ада вичин туьквенар, девлет-эменни къалурна ва чун хсуси ресторандиз тухвана. Официантдив тлуьнар гъиз туна, вич ресторанда вичин къвалахрал машгул хъана. За ашкъидалди тлуьна. Гуьгъуьнлай официант атана ва гъахъ-гъисаб авуна, зи жибинда авай пулуни са пай къачуна. Им капитализмдин лишан тир.

Ам чи вилеризни акуна. Перестройкадин сифте къилер тир. Шегъерра, хуьрера рекъерин къерехра, куьчейра чилин къвалера, подвалра, гаражрани кваз магазинарни буфетар, кафеярни саунаяр ахъайна.

Зун райондиз фейила ихътин кар хъана. Захъ галаз цлуд йисуз санал къвалахай, зи ва вичин къвалера санал хейлин фу тлуьр дустуни рекъин къерехдал алай вичин къвалени кафе ачухнавай. Нисинин вахт тир. Зун паталай атанвай мугъман хъиз адан къвализ-кафедиз фена.

Дезгедихъ ам вич галай. За хуьрек, фу, са шуьшеда авай яд къачуна, жибиндай акъудна пул гайила, адак хвеш акатна:

- Дуст Рамазан, капитализм хъанва гъа. Вун тажуб жемир, - лагъана ада.

Алатай асирдин 70-йисара Хив райкомдин инструктор, жегъил коммунист Шихмевлютов Европадайн улквейриз фенай. Анай хтайла, ам лектор хъиз, райондин хуьрериз, зегъметчи коллек-

тивриз рекъе тунай. Къванциг хуьруьн клубда совхоздин гамарин фабрикадин рабочияр, гзаф жегъилар къватл хъанвай.

Европадайн улквейра акур аламатрикай суьгъбетар авур Шихмевлютоваз жегъилрин арадай сада суал гуда:

- Анра яшамиш жезвай жегъил гадайрини рушарин агъвал, яшайиш гъикл я? Инструкторди атлай куьруь жаваб ганай: - Абур ана клекерни верчер хъиз я.

Зал хуьуренай. И кардикай хуьруьн библиотекадин заведующийди райкомдиз хабарнай ва Шихмевлютов къвалахдикай азаднай.

Алай девирда чавай эротикадин ягъсуз программарин гъилия хизандихъ галаз санал ацукъна телевизордиз килигиз жезмач. Шихмевлютов гъахъ тир къван.

1977-йисуз за хуьруьн Ф.Энгельсан тварунихъ галай колхозда къвалахзавай. А девирда йисан эхиррай карханайра, майишатра къвалахдин нетижайриз, планар тамамаруниз килигна къвенкъевичриз пишкешар, импортдин шейер КПССдин райкомдин, райисполкомдин, райпрофсоюзрин патай гузвай.

И йисуз лагъайтла, багъа импортдин шейер зегъметчийрал садални агакьнач, абур авай райунивермаг канай...

Хабар гъинай, хабар вацра са сеферда къватл жезвай. Ая-кака базардай.

Раймаг кудалди вилик импортдин шейер райкомдин УАЗ-да аваз райкомдин сад лагъай секретардин папани универмадин чехида пуд-къуд сеферда багъа къиметрай и базарда маса гуз хъана. И кар КГБ-дин ва МВД-дин къуллугъчийриз акуна, шикиларни яна.

Райунивермаг кайивалди, шак алай ксар къуна, дустагънай. Райкомдин сад лагъай секретардиз 12 йис, адан папазни 8 йис ганай.

Вахтар, ятар хъиз, алатна фена. Гуьгъуьнлай туьквенар, базарар, фабрикаяр, заводар, майишатар гъарамзадайри чпин хсусиятдиз элкъурна.

Анра авай гъар са шей халкъдиз лап багъа къиметрай, месела, 0,27 кепекда авай пер 120 манатдай 0,45 кепекда авай якв 150 манатдай гуз хъана...

Вири и алчах, халкъ алдатмишунриз приватизация лугъузвай. Ивидалди гъукумат хвейи фялейрални лежберрал приватизациядин са затни гьалтнач. Приватизация халкъдин, гъукуматдин девлет, эменни са куьлуь дестейрин хсусиятдиз элкъурун хъана.

28-май - сергъятчидин югъ я

Застава

(Рикел хкун)

Нариман КЪАРИБОВ,
вилекан сергъятчи, "Гъуьрметлу сергъятчи" знакдин сагъиб

И шиир за жуваз ва виликан сергъятчи, вафалу кас, зи риклинни къелемдин дустни, стхани тир Мердали ЖАЛИЛОВАЗ бахшзава. Ада Арваздал, за Арваздал къуллугъна.

Тепедаллай чи застава -
Сергъятчийрин хайи къвал.
Аскервиле къуллугъдайла,
Зазни масан хъайи къвал!

Ви варарай экъечлиз зун,
Фенай гъикъван нарядриз!
Мурад яз вун секин акун,
Вири Ватан абаддиз.

Араз вацлуз килигдайла,
Акл жедай заз Самур хъиз.
Памбаг живев гекъигдайла,
Хайи дагълар акур хъиз.

Ви гъаятда цанай за бул
Ал рангунин михекар.
Лезги чил хъиз, ийиз къабул,
Мугъан чуьлни вине къаз.

Куьз лагъайтла, са вацлар тир,
Самур вацни Аразни.
Хуьзвай зани саламатдиз
Са Гимндин аваздик...

Пай-пай хъана чехи улкве,
Дегиш хъана хесетар.
Аламани, дуст, ви рикел
Чна хвейи сергъятар?

Суалдиз за гуда жаваб:
Аламайди чизва заз,
Тесниф авур вацлар Мургаб,
Шиир рикел хуьзва на.

Чир хуьхъ, къе зани кхъизва члал,
Илигна са аваздал.
Рикел хкиз мукъвал-мукъвал
Хвейи сергъят Арваздал.

Умудрикай эцигиз къвал,
Чизвач чаз, дуст, регъятвал.
Сифте цларцел хутахиз кланз
Чна хвейи сергъятар...

* * *

Къе сувар я, чунни шерик,
Рикелериз шад таъсир, стха,
Къабул ая на зи тебрик,
Зи сергъятчи шаир стха!

Са макъаладин гелеваз... Девирдин тлалабун

Сажидин САИДГАСАНОВ,
культурадин ва просвешенидин
Стлал Сулейманан тварунихъ
галай фондунин председателъ

“Лезги газет” за райондин почтадин алакьадин отделенидай кхъенва. И тегъунди квалел “дустагъ” авурдалай гуьгъуниз, завай я Къасумхуьрел фена, газет вахчуз жезмач, я почтадин къуллугъчийривай ам зал агакъариз. Чан сагърай газетдин редакциядин къуллугъчийрин, абуру гъар нумрадин макъалаяр “Фейсбукда” эцигзава ва за гъана клелзава.

И йикъара за Агъа Стлал-Къазмайрин мектебдин муаллим Нисейхалум Шихнебиевадин “Сулейманан ирс” макъала клелна (“ЛГ”, 2020-йисан 21-нумра). Жув члехи шайрдин ирс кватлзавай фондунин председателъ тирвилляй, за Стлал Сулейманан яратмишунрикай ни вуч кхъейтани, (цйийи, икъван члвалел ктабра гъат тавунвай мисалар, келимаяр, шиирар, шайрди хъ галаз алакъалу ва къаиар) вилив хуьзва, еке ашкъидивди клелзава. Аферин чи муаллимриз, члехи шайр икъван играми. Н.Шихнебиевадин макъаладай заз са цйийвал жагъана. Зун икъван члвалди жуваз такур “Кими жеч” шиирдин цларцлел мягътел хъана:

*Чизман инсан акулалди,
Гафар зурбаз рахуналди,
Чакалри, кватл жеч, хъуналди,
Куьредин вацллай яд кими жеч.*

Жуьреба-жуьре девирра акъуднавай Сулейман бубадин ктабар йикъа цлуд сеферда ахъайиз клелзавай заз такур, я маса са касдиз къванни акуна, рахун тавур гаф. Яраб лагъана за, шайрди гъакъикъатдани гъа икъл кхъенвай жал? “Куьредин вацллай яд кими жеч”? И цларци, сифте нубатда, шиирдин клалуб члурнавайди къалурзава. Са гъижка артух ийидайди туш эхир, муаллимриз, алмирз тарсар гудай шайрди.

Стларин сергъятдай физвайвилляй, Гуьлгери вацлзуз зани Стлал вацл лугъузва, Арагъай къевезвай вацлун хилез, Арагъ вацл лугъудай хъиз. Амма Куьредин вацл заз ван атайди туш. Куьре вилаят, Куьредин округ, Куьре районни хъана. Гуьгъунлай адакай Къасумхуьрун, Стлал Сулейманан 100 йис тамам хъайи 1969-йисуз, Сулейман-Стальский

район хъуьвуна. Дагъустандин ктабарин чапханада А.Агъаеван редакциядик кваз Стлал Сулейманан 100 йисан юбилейдин сергъятра аваз акъудай “1900-1937- йисарин яратмишунар” къил ганвай кватлалдин 92-чина “Кими жеч” шиир ава. За ам мад клелна. Зун генани, белки маса ктабра гъалатл хъанва жеди лагъана, мад са шумуд ктабдиз килигна. Амма санайни ихтилат физвай макъалада кхъейднавай цлар жагъанач.

За 1994-йисуз Агъед Агъаеванни Лидия Стальскаядин редакциядик кваз акъудай “Эсерар” ктабни ахъайна. Гъана и шиирдиз маса къил гана чапнава (325-чин) - “Эхир азият кими жеч” (адет яз, шиирдин къилер куьруьз кхъидайди тир). Къил маса жуьре кхъенватани, шиирдин цлар дуьз кхъенва: “Куьредин вацллай яд кими жеч”.

Гъакъикъатда макъалада хъанвайди акъван зурба гъалатл туш. “Сажидин муаллим, вуна вацлал цлай ийидай къван” лугъудайбуру а патайни кими жеч, и патайни. Дидед члалан муаллимри члехи шайрдин ирсиниз фикир гун, адан яратмишунрикай макъалаяр кхъин анжах баркалла къеведай кар я. Белки, макъаладин авторди, дуьшуьшдай гъалатл хъана, “Куьрддин” гафунин чкадал “Куьредин” кхъена жеди. За и гаф, юркунал акъалжна, мехъерик тухузвай келегъа хъиз, цавуз хъаждачир, тек са и кар тиртла...

Шайрдин 100 йисан юбилейдин сергъятра аваз акъудай “Яратмишунар” ктабдани рехъ гуз тежедай хътин гъалатл ава. И гъалатл шайрдин маса ктабрани тикрар жезва. “Эсерар” ктабдин 75, 110 ва “Яратмишунар” ктабдин 92-чинра. Мумкин я, маса ктабрани аваз хъун.

*Са кас гъалтна, зал Сийидай,
Гафунал амал тийидай,
Абуру кьуна за кхъейидай,
Гъахътин бейхабар чка я.*

Стлал Сулейман ахътин арифдар шайр тир хъи, нубат алачиз ада я сивяй гаф акъуддачир, я шиирдин цларце нубат алачир гаф ишлемишдачир, я нубатсуз карни ийидайчир. Шайрди тек са 17 хуьруькай туш шиирар туькьурнавайди, абурун къадар гзаф я. И кар заз илимин идардин Стлал Сулейманан гъилелди кхъенвай шиирар (рукописар) хуьзвай чкада акуна.

Гила хквен чун 17 хуьруьз талуькь шиирдин пуд лагъай цларцлел. “Абуру кьуна за кхъейидай” туш, гъакъикъатда “А кас кьуна за кхъейидай” хъун лазим я. Гафунал амал тийидай кас тирвилляй. Са касдикай “абуру” авунва. И цларци, са касдиз килигна, Сийидрин хуьруьн еке жемят бейкеф авуна. Тама чакъал кими жедач лагъайвал, са ахлакъ авачир касдиз килигна лагъай са бейт 17 хуьруьз талуькь шиирда тунва. (Ам вуж ва низ талуькь тиртла, вучиз адаз икъл лагъанатла, чидай инсанар гзаф ава. Амма вири, сиве яд авайбуру хъиз, кисна акъвазнава).

Стлал Сулейманан вич къекъвейи къван чкайрикай, гъанра гъалтай четивилерикай гзаф кхъенватани, тайин тир жемятрикай, абуру кьиникай са цларни теснифнавач. За идалай виликни лагъайди я ва гилани тлалабава, шайрдин вири ктабра “Абуру кьуна за кхъейидай” цларце “Абуру” гаф “А кас” гафуналди звез, туькьур хъийин. 17 хуьруьн татугъайвилерикай, а хуьрера авай артуханвилерикай рахазвай шиирда вири хуьруьз талуькь тушир, анжах са касдиз талуькь тир а къуд цлар михъиз члурин. И къуд цларци Стлал Сулейманан дережа агъуз ийизвач. И кар авуналди, чна Сийидрин хуьруьн алай ва къевезмай девирдин несилар шайрдикай бейкеф тежедай себеб арадал гъида. Им Стлал Сулейманан шиирар кхъейи касдивай хъайи гъалатли туькьурун жезва. Заз гъа хуьруьн мектебдин са муаллимди лагъанай: “Жуван хуьруьн жемят бейбуру авур шайрдин шиирар аялрив гъикъл клелиз ва чириз тада?”

Гуьрметлу юлдашар, чи виридан буржи Стлал Сулейманан шииратдин берекатдин никик квай эчелар хкудун я. И кар девирдин тлалабун я.

Хъендикай хкудин...

Ишреф ЖАВАТОВ,
пенсияда авай муаллим

И йикъара за “Лезги газетдин” чинилай журналист, литературовед, бажарагълу шайр, критик, газетдин литературадин отделдин редактор **Мердали ЖАЛИЛОВАН** “Милли журналистика: Социализмдин пайдах” твар ганвай гегъенш макъала клелна.

Ам клелайла зи гъевес акваз-акваз хъаж хъана. Автордиз баркалла ва риклин сидкъидай чухсагъул! Заз жуваз са тамарзу, багъа ва ядигар шей жагъай къван шад хъана. Макъала клелдай гъар садавай ам кхъенвайди гъакъикъатдин гъавурдик квай кас тирди гъасятда къатлуз жеда. Вичин макъалада авторди зеррени фашалвал, таб квачиз, серфзавай гафарин таъсирлувал хвена, лезги члаланни литературадин муаллимрин рикле фадлай эрзиман яз акъвазнавай макъсад, яни шайррикай дуьз ва тамам делилар гун къилиз акъуднава. Нетижда, гъелбетда, мектебра клелзавайбурун клелунин ва чирвилерин дережа хъажуниз таъсирдай рекъер гегъеншнава.

Лезги поэзияда А.Фатахов классик Етим Эминан ирссагъиб тирдал шак гъиз жедач. Муькуь патахъай, А.Фатахов урус халкъдин члехи шайр В.Маяковскийдин ученик ва ирссагъиб хъизни гъисабиз жеда. Алибег Фатаховани, В.Маяковскийди хъиз, шиирдин цларар гуларин кларар хъиз тартибда тунва, чебни манадин жигъетдай хъянавай формади хъ галаз бегъем къазва.

А.Фатахова вичин эсерар еке ашкъидивди, яб гузвайдан бейнидиз таъсирдайвал клелдай. И жигъетдай В.Маяковскийдин ва А.Фатахован эсерар клелунин методикадин сирер сад хътинбуру тир. Алибега лезги шииратда тур цйийи къайдадикай Дагъустандин халкъарин шайррини гележегда чпин яратмишунра менфят хкудиз хъана. Гила кар алай месъла гележегда лезги хрестоматиядин ктаб чапдай акъуддайла, авторри шайррикай кхъенвай малуматра ахъайнавай гъалатлар туькьур хъувун я. Тахъайтла вуч жезва? Ктабда ганвай материал клелайла, я муаллимди темадай бегъем чирвал жезвачир, я клелзавайбуру вугузвай суалризни тайин жавабар жагъизвачир.

Алибег Фатахов лап жегъилзмаз, 25-йисан яшда аваз, 1935-йисуз рагъметдиз фена. Яратмишдай рекъе еке бажарагъ авай шайр кечмиш хъайила, Дагъустандин гъукуматдин “Дагъустандин правда” газетда некролог чапна. Ана А.Фатахова талуькарна “талантище” гаф ишлемишнавай. И гафунуи вуч тесстикъарзава? Им Алибег Фатахов Дагъустандин лап бажарагълу шайрдин жергеда лап бажарагълу шайр тир лагъай члал я.

Чакай кхъенай

Гъазурайди - Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

(Эвел - 21-нумрада)

“Гуржистан Урусатдихъ галаз сад хъхъайдалай къулухъ, кабардинар, чеченар ва оссар квачиз, лесгъири чи вахт къакъудзава. Абурун Лесгистан твар алай вилаятдин мулкар дагъларани ава. Халкъ лагъайтла, женгчи руьгъ авай, зегъметдал рикл алай, къуватлуди я. И жигъетдай абурув Азиядин са халкъни агакъьдач.”

Ф.Ф.ЗАСС “Гуржистандиз талуькь тарихдин ва рекъемрин малуматра Кавказдикай делилар”.

Къейд: Засса лезгийр амай дагъустанвийривай чара ийизвай. Винидихъ твар къунвай кваллахда ада гъакни кхъизва: “Гуржистан Кавказдила кьиблепатахъ экл хъанва. Адан сергъятар: кеферпата - Кавказ, кьиблепата - Эрменистан, шаркъ пата - Дагъустан, рагъаклидай пата - Чулав гъуьл”.

* * *

“Лезгидин къилихдиз хъсан ерияр хъиз, пис ериярни хас я. Лезгийр вилегъбуру, къастунал клевибуру я. Абурувай са куьруь вахтунда ял ягъ тавуна яргъал мензилар атлуз жеда. Къисас вахчунал гъалтайла, абуру инсаф ийидач.”

Густав-Теодор ПАУЛИ. “Урусатдин халкъарикай этнографиядин малуматар”.

Къейд: Г.-Т.Паули лезгийрин твар къуналди, вири дагъустанвийрикай раханва, гъикъл лагъайтла, адан винидихъ твар къунвай кваллахда Дагъларин улкъведин амай халкъар къейднавач. Амма медицинадин духтур Э.В.Эриксона вичин “Кавказдин халкъарин гекъингунрин делилар” кваллахда Паулидин гафаралди лезгийрин къамат ачухарнава. Аваррикай, даргийрикай ва къазикъумухвийрикай тарифдин гафар кхъенва.

* * *

“Самур вацл, адан куклушар чидайбурун гафаралди, жив авай дагълари ва гзаф къадар булахи арадал гъизва. А дагъларин этегрив тогуспара ва илису халкъар яшамии жезва”.

АГЪВЕРДОВ А.И., Къизлярдин комендант “Дагъустандикай малуматар”.

(КъатI ама)

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ:

“Лезги газетдин” редакцияди чи бажаругълу шайр, камаллу насигъатчи Сажидин муаллимдин макъалайриз газетдин чинра гъамиша чка гузва. Ингъе, къени чна клелдайбуру адан нубатдин цйийи макъаладихъ галаз танишарзава. И макъалада Сажидин муаллимди лагъанвай камаллу гафарал алава яз, чазни къеве фикир лугъуз кланзава.

Сад лагъайди, гъелбетда, Стлал Сулейманан шиирда ихтилат “Куьредин” вацлукай физвач (и месъладин жигъетдай чун Сажидин Саидгасанован фикирдин терефдарар я), ихтилат физвайди “Куьрддин” вацлукай я. Макъалада чешне яз гъанвай шиирдин бендина гъакъикъатдани орфографиядин гъалатл амуькнава. Им члехи шайрдин вичин девирда акур виридалайни еке, гилан Азербайжандин сергъятра авай, урусри “Кура” лугъудай вацл я. А вацлукай лезгийрин бажарагълу шайр Алирза Саидовани ихътин цларар кхъейди тир:

*Куьрддин хурай яд хъвайила, дагъвидиз
Самур вацлун шуьрбетдин дад къевечни бес!*

Къевед лагъайди, Сажидин муаллимди Стлал Сулейманан Сийидрин хуьруькай кхъенвай къуд цларце дегишвал тунин жигъетдай къалурнавай меслятдикай чи фикир лугъуз кланзава. Сийидрин хуьруькай кхъенвай цларар шайрди Куьредин церид хуьруькай хци зарафат кваз кхъенвай бендерин жергеда ава. А бендера са бязи хуьрер фитнечиар, муькуьбуру фурсар гвайбуру авай чкаяр я лагъанва. Сийидрин хуьре шайрдиз “гафунал амал тийидай” кас акуна, гъакъл хъайила ада а хуьр “бейхабар чка я” лагъана ва “абуру”, яни а хуьруьнвиар вири вичи рекъидай лагъана, зарафат авунай.

Сажидин муаллимди Сийидрин хуьруьн агъалияр бейкеф тахъун патал Стлал Сулейманан бендина “абуру”, яни вири хуьруьнвиар санал къалурзавай гаф, “са кас” ибаратдал звез авун теклифзава. Чаз чиз, и теклиф къабуллиз жедайди туш. Ихътин рекъай физ хъайитла, пака гъетягъвиарни майдандиз акъатда, “бес чи хуьре авайди са фитнечи тир, Сулейман бубади вири хуьруьз фитнечийрин чка я лугъун дуьз туш, гъакъл хъайила, ша чна а гафар дегишарин” лугъуз. Урусри лугъудайвал, манидай гаф акъудна гадариз жедач. Иллаки а гаф квай маны туькьурай шайр къейдалай къулухъ...

Мердали ЖАЛИЛОВ

1957-йисан мартдин вацра “Дагъустандин правда” газетдин милли члаларин дубляж-рикай мад сад-садала аслу тушир кылдин газетар хъувуна. Лезги члалал - “Коммунист”, авар члалал - “Баараб байрахъ” (“Яру пайдах”), къумукъ члалал - “Ленин ему” (“Ленинан рехъ”), дарги члалални “Ленинна байрахъ” (“Ленинан пайдах”).

“Дагъустандин правда” газетди урус члалал вичин рехъ давамарна.

Урус члалал акъатзавай жегилрин газетди кайни “Дагъустандин комсомолец” (“Комсомолец Дагестана”) хъана.

Гьихътин шартлари, себебри ихътин кардиз рехъ гана? Кылдин газетар тешкил хъу-вуна, хъсан хъанани - пис? Ихътин суалриз садлагъана жаваб гуз хъун мумкин туш. Гьавилай чун чи милли газетдин цийи девирда къекъевезва. Тарихда а девирдал советрин халкъ инанмиш камаралди коммунизмдин къурулушдихъ физвайдан тйвар атана.

Гьакъикъатдани 1957-йисуз чи общество-да: экономикада, культурада, илимда, яшай-ишдин хилера, оборона мягъкемарунин жигъетдай, международный алакъайрани - къет-тен дегишвилер кыле физвай. Хейлин дегишвилер хъсанбур тиртлани, гаф татугай-вилерни, виливни хуьн тавур четинвилерни арадал татана туш.

Хъсанвилерикай садлагъана рикел къевезвайди чи общественный къурулушда демократиядин хейлин къезилвилер арадал атул я. 1956-йисуз кыле феий компартия-

Са тймил вахтундилай “вад лагъай колонна” лугъудайдини, къецепатан махсус къуллугърин таъсирдик кваз, чаз зиянар гуз-вай къуватрал чан атана. Куьрелди, газет-рин хиве и муракаб гьаларай, лап зурба ва четин везифайрай кыл акъуддай, халкъ цийи агалкъунрал, гьалибвилерал руьгъла-мишдай, Ватан вири жуьре къурхуйрикай хуьдай несилар тербияламишдай рекьер, крар, мумкинвилер пропаганда авунин вези-фаяр туна. Информациядин майдан гуьтлугъ ваъ, мадни гегъеншарна кланзавай. Са газет-дилай а крар алакъдачир.

“Дагъустандин правда” газетдин дубляж-рин девирда, дугъриданни, чи районрай къевезвай информация тймил хъана. Идакай чун виликни раханва. Милли члалар хуьн, ахтармишар, литературадинни орфографи-ядин нормаяр, къайдаяр арадал гьунин крар виликди фенатлани, чкайрилай гузвай хабар-рин къадар лап тймил хъана. Авторрин кол-лективарни “църаз” башламишна. Иссарал-ди газетдиз са шиир, гьикая, очерк акъату-нал вил алаз гьикъван акъваздайди я?

Газетдиз литературадин материалар лап къериз-къериз акъудзавай. Газет информаци-ядин майдан я лугъузавай.

Ихътин гьалар арадал атайди гьам пар-тийный, гьамни гьукуматдин къурулушрини гьиссна. Гьавилай милли газетдиз цийи уьмуьр, цийи къуватар хгун къарардиз къа-чуна. Ик 1957-йисуз сад авунвай “Дагъус-тандин правда” газетдин кылин редактор Гь.А.Аликберов мад партиядин Дагъустан-дин обкомдиз хъфена, анаини илимдин

квалахдал элячйна. 1968-йисуз “Дагъустан-да социалистический революциядин гьалиб-вал” темадай илимрин докторвилин дережа хвена. Профессор Э.Т.Акердиева къейдза-вайвал, алимди кхъенвайди и темадай сад лагъай чехи монография я.

1965-йисалай Гь.А.Аликберова ДГПУ-да тарихдин кафедранди заведующийвиле, илимдин рекъяй проректорвиле квалахна.

1974-йисан 13-майдиз ам вичин квалах-дин столдихъ, садлагъана рикл акъвазна, рагъметдиз фена.

Журналистдин, алимдин, государство-дин чехи деятелдин тйвар Махачкъалада са куьчедиз, Киркарин хуьруьн юкъван школа-диз ганва. Махачкъалада ам яшаммиш хъайи квалерин члал рикел хуьнин къул (плита) алкъурнава.

1957-йисалай лезги милли газетдин цийи девир башламиш хъайиди хъиз, адан кылиз цийи редакторни атана - Къази Къазиев.

Чна виликан нумрайра адакай гегъенш-диз суьгъбетнава. Гьавилай тикрарзавач. Амма бязи алавааяр хъувун кутугнава.

А члаван яратмишдай интеллигенциядин хейлин векилри шагъидвалзавайвал, Къ.Къ. Къазиев, вичизни аял члавалай азиятар, аза-бар, магърувилер гаф акурвилей, газет-дихъ галаз алакъа хуь кланз, патав атай ви-рибурухъ галаз хуш рафтар авур, абур яратмишдай квалахдиз мадни мукъва ийиз алахъай ксарикай сад хъана.

Исмаил Вагъабовичан патав яргъал йи-сара квалахай касди адан хъсан ерияр вири

къачуна, давамарна. Газетдин редакциядиз гьакъван цийи, кар алакъдай бажарагълу шаирар, писателар, алимар, пешекарар гъиз алахъна.

Дагъустандин халкъдин шаир Байрам Салимова рикел жизва: “Сифте яз зун адан патав 1957-йисуз, за гьеле офизер яз МВД-дин органар квалахзавай вахтунда атанай. Зун гаф хушдаказ ва чехи гьуь-рметдалди къабул авурдалай гьуьгъуьниз ада зи шииррин гьар са цлар клелнай. Ам зи гьар са цларциев гаф къайгъударвилелди ва поэзия лап дериндай чирдайди хъиз эгечйна...”

“ЛГ”-дин 2000-йисан махсус ктаб. 38-чин.)

Б.Салимовакай чи газетда яргъал йиса-ра культурадин отделдин заведующий (гиларедатор) хъана. И кардин кылиени а члаван газетдин редактор Къази Къазиев акъвазна. Шаирди рикел жизва: “Къуьнерал капитан-дин чинер алай зун, генералдин патав физ-вай хъиз, адан кабинетдиз гьахъна. Ам къарагъна зи къаршидиз атанай. Гьил къу-на, хваш-беш авуна, ада ихтилат яргъай башламишна...”

- Гьелбетда, Ватандиз къуллугъ авун хъсан квалах я. Амма аз, Байрам, вун мягътел жемир, ваз ихътин са теклиф гуз кланзава. И гаф лугъудалди вилик за вакай гаф фикир авуна, за жуван теклиф жува-лай алакъдай гаф улчмеирай акъудна. Эхирни зун ихътин нетижадал атанва: вун редакциядиз квалахиз атул лазим я. Заз акъваза вахъ алакъун авайди, вуна чи ли-тература вилик тухудайди...”

(Винидихъ тйвар къунвай чешме).

И саягъда чеб газетдал Къ.Къазиева желб авурдакай рагъметлу Ражидин Гьайдаровани, Жамидинани, масабурни рикел хкидай.

“Газет зи уьмуьрда еке роль къугъваз-вай, закай инсан ва пешекар хъуниз хейлин таъсир авур, иллаки заз инсанар, яшайиш чирай чешме ва муаллим я. “Лезги газет-ди” заз жуван бязи фикирарни халкъдив агакъардай, адахъ галаз риклин сидкидай рахадай мумкинвал гана. Са зун ваъ, зун хъиз ада “диндал” гъайибур газетдин мягъкем чакъах гьиле къуна, уьмуьрдин тик гуарай виниз хкаж хъайибурун сан гаф я”.

“ЛГ”-дин 2000-йисан махсус ктаб. 48-чин.)

А вахт рикел къуналди, Дагъустандин халкъдин шаир, вичини чи милли газетдин редакцияда жуьреба-жуьре къуллугъар бе-гъемарай Шагъ-Эмир Мурадова вичин 80 йи-сан юбилейдин вилик заз суьгъбетнай: “За лезги члалал акъатзавай альманахни кы-ле тухузвай. (Сифтегъан нумарар 1947, 1948, 1949-йисара акъатнай - М.Ж.). Адан ва лезги газетдин патарив а члаван жегил пи-сателар: Къияс Межидов, Назир Агъмедов, Агъед Агъаев, Абдул Муталибов, Мегъа-мед Къуруш, яшлубурукай Зияудин Эфен-диев, Дагъустандин халкъдин шаир Хуь-руьз Тагъир тупламиш хъана. Гьелбетда, жегил къуватар кватл тавуна жедачир. Чин сифте члалар гъаз газетдиз ва аль-манахдиз, Дагъустандин радиодиз Байрам Салимов, Шихнесир Къафланов, Алирза Саидов, Къасум Фаталев, Имам Асланов, писателрикай Якуб Яралиев, Мурадхан Шихвердиев, Межид Гъажиев ва масабур къевезвай...”

“ЛГ”-дин 2000-йисан махсус ктаб. 51-чин.)

Гьа члавуз газетдин редакцияда яшлубу-рукай Къази Къазиева (редактор), Серкер Мингъажева (заместитель), Тагъирбек Али-султанова (жавабдар секретарь), Абдул-муталиб Баламирзоева, жегилрикай, чпи-кай гьуьгъунлай тйвар-ван авай журналистар хъайи Агъмед Агъмедова, Ноябрь Ханкши-ева, Мегъди Мегъдиева, Мирзебег Демирова, Гуьлбала Ханова, Манучар Яралиева, Сира-джидин Селимова, Буба Гъажикъулиева, Аб-дулбари Магъмудова ва масабур гезмет члугъвазвай...

Милли журналистика: “Коммунист”

дин XX съезддал И.В.Сталинан “Кульг лич-ности” лугъудайдаз къимет гана, хейлин ви-ликан къадагъаяр къуватдай вегъена, поли-тикадин жигъетдай жазайрик акатай гафбур гьахъдиз акъудна. Абурун жергеда чи халкъдин лап нуфузлу рухвайрикай сад хъайи Нажмудин Самурский, “Лезги газетдин” сад лагъай редактор, зурба ватандаш Гьа-жибег Гъажигебов, маса ксарни авай.

Маса хъсанвал чи алимри илимда къа-занмишай чехи агалкъунрихъ, космос муь-тлугъарунихъ галаз алакъалу я. 1957-йисуз сифте яз Чилин шардилай чи спутникри лув гана, цавун бушлухриз инсандивайни лув гуз жедайди субутна.

Уьлкведа жегилрин “Хам чилер къа-рагъарунин” женгер башламишна. Цудралди цийи шегъерални хуьрерал, рекъерални муькъверал, заводрални карханайрал, ГЭС-рал, къаналрал чан къевез башламишна. Дагъ-устан гьам промышленностдин, гьамни хуь-руьн майишатдин лап къудратлу ва гьакъ-ван вилик фенвай илим, культура, образова-ние, яшайиш авай республика тирди субут хъанвай. Чи республикадиз а члавуз вирида-лайни жегил ва цуькверин багъдиз ухша-миш макан лугъузавай. Къуд пата жегилрин зурба эцигунар (ГЭС-ар, шегъерар, кархана-яр, газдинни нафтлдин мяденар, балугъчи-вилин майишатар, консервийрин комбинатар, чехирринни коньякрин заводар) арадал къевезвай.

Чехи Октябрдин революциядин 30 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз, 1957-йисуз чи республикада кардик квай виликан Стал Сулейманан тйварунихъ галай пединститут госуниверситетдиз элкъуьрна. Мад ва мад дегишвилер кыле физвай.

Чурувилерикай, четинвилерикай раха-дайла, гьасятда а члаван дуьньядин гьалар рикел къевезва. 1956-йисуз Венгриядин Халкъдин республикада лап еке къал-къус гьатна, абур секинариз армия ишлемишна. Социализмдин лагерда авай Югославия, Китай, Албания хътин уьлквеяр чавай хей-лин яргъа хъана.

Хрущеван “оттепель” (“къуьруьгъуьм”) лугъудайда чи общества низамсузвилени къайдасузвилени гьалар артухарна.

A collage of historical newspaper pages from 'Коммунист' (1962), featuring headlines like 'Зегъметдин гьалибвилер артухарин', 'Съездин кьарарни чи жаваб', and 'Вирнида рикливай квалахайла'.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

“Зегъмет галачир бажарагъ фейерверк хъиз я. Са легъседа ада къуд пад нурламишда, ахна адакай затӀни амуьдач”.

Роже Марген дю Гар,
Франциядин писатель.

Гелхенрин хуьр Къурагъ районда къадимлубурукай ва чѳехибурукай сад я. Ам тѳебиатдин гуьзел ва гъар сад гъейранардайд чкайралдини (дагълар, сувар, чуьрар, кламар, булахар...) девлетлу я. Хуьр бажарагълу, зегъметчи, райондилайд къецепатани баркалла къазанмишнавай, къени краралди лайихлу хъанвай инсанри машгъурзава. Виридан тахъайтлани, са шумудан тӳвар къуниз мажбур я. Султан шейх Агъмад, малла Мегъамед, араб чӳалан устад Али, ашукь Амрагъ, селекционер, чӳижерхъан Рагъим, цлан устӳарар-стхъар Исагъ ва Илмурад, орденрин сагъиб муаллим Абдурагъим, батальондиз регъбервал гайи ва Берлиндиз къван фейи къегъгал Саид Мусаев, “Югстрой” ОАО-дин генеральный директор Гъажи Жабраилов, Госдумадин депутат Абдулгъамид Эмиргъамзаев, паралитидадин призер Зейнудин Билалов, дуьньяда тӳвар авай операдин мандар Гуьлнара Эмиргъамзаева...

руьн яшайишдал, мал-лапаг хуьнал рикл алай касди маса кеспи хкъягъунни дуьз жедачир. Хъсандиз кӳелна ва гуьгъуьнлай ада вичин чирвилер Дагъустандин хуьруьн майишатдин институтдин ветеринарный факультетда артухарна.

Советрин армиядин жергейра (Германияда 1980-1982-йисара) къуллугъна хтай Шагъпазовал совхоздин директорди жегъилрин хел ихтибарна. Майишатдин комсомолдин организациядин секретардин везифаяр хиве гъатай гадади чуьлпера, фермайра, яйлахра, къишлахра зегъмет чуьлгъузвай жегъилриз талуьк месэляяр

Зул кӳандай шаир

Гелхенрин хуьруьн векилри милли эдебият вилик тухуник, адан майданар гегъеншаруникни аквадай хътин пай кутазва. Гелхен Мухтар, Мегъамед Камалдинов, Шабан Шабанов, Къадимбег Ильясов, Ражаб Хибиев гъабурукай я. Къе и важиблу, четин ва гъа са вахтунда лайихлу, нурлу везифа Сейфудин **ШАГЪПАЗОВА** агалкъунралди давамарзава. Чи ихтилатни адакай я.

Къурагъ хуьрелай винидихъ галай дерейрин итмар ва яратмишзавай ксарни тирвилай чи арада фадлай дуствилин алакъаяр ава. Мукъвал-мукъвал аквазвачтлани, гьалтайла, чна рикливай хваш-беш ийида, уьмьурдин, яшайишдин дегишвилерикай, машгъул жезвай крарикай, цийиз арадал гъанвай эсеррикай, милли эдебиятдин гьаларикай ихтилатарда.

Сейфудин Шагъпазов, чибуру лугъдайвал, “зун, зун” лугъуз гъарайиз къе-къедайд инсанрикай туш. Ам алай чка адан къени, регимлу крари, инсанвилени, дагъви итмивилин къилихри, гъвечи-чѳехидахъ галаз рафтарвал ийиз чир хъуни къалурзава. Дамах, пехилвал гвачир, дуьстарин, хуьруьнвийрин, чидайбурун агалкъунрал шадвални ийида ада. Эдебиятдин эсерриз къиметни гуз чида гелхенвидиз. Вичиз зиян хкатзавай чӳал чиз-чиз, авай гаф талгъана аквазизни жедач ширдивай.

*Пис-хъсан, нукъсанар акун тавуртӳа,
Авай гаф чин-чинал лугъун тавуртӳа,
Куьз я ви къуру тӳвар “шаир” лугъудай,
Мез гапур хъана рахун тавуртӳа?*

Эхъ, вири бедендалди, рикӳелди ам дагъдин хуьруьн агъали, хуьруьн майишатдин пешекар ятлани, Сейфудин Шагъпазов вичин хатӳ, яратмишунин къетӳенвилер, лайихвилер авай шаирни я. Вичиз Алагъдин патай ганвай бажарагъни, зегъмет чуьлуналди, мадни еримлу ийизвай шаир.

Тегъмезбеган хва Сейфудин 1960-йисан 1-июндиз дидедиз хъана. Гъвечи ва къайгъусуз вахтар хуьруьн мулкарал цӳар чуьлгъуз, кламара, дугунра, синера къугъваз, таяр-туьшерихъ галаз куьлуь хътин надинжилер ийиз, чуьрара, суvara балклараллаз чамарар, къванер яргал гадарунай, къуршахар къунай гъуьжетар ийиз акватна.

Хуьруьн юкъван школа аквалтӳарай жаван Махачкъаладин хуьруьн майишатдин техникумдик экечина. Дагъларал, хуь-

гъялуниз гъаф фикир гана. “Гельхенский” совхоз районда кӳвенкӳвечибурун жергейра авайди тир. Иллаки малдарвилай, хипехъанвилай. Ина Дагъустандин алмирин кумекни галаз “габач” (крӳар алачир) жинсинин, дагъларин мишекъат шартӳа-риз дурум гудай, аскан буйдин ва фад як къадай малар хуьзвай. Жегъил зоотехникдини “габачрин” къадар артухаруник, абур райондин маса майиштарни туьретмишунин вичин пай кутуна. Гъайиф, Советрин Союз чуьлурадалай гуьгъуьниз, еке зегъметар чуьгуна арадал гъайи менфятлу жинсинин маларикай гила хуьре амайди сад-къвед я.

Уьлкведа, республикада къиле фейи са акваьн хъсан тушир дегишвилери Шагъпазовни хуьряй патал фидай чкадал гъана. Ада са шумуд йисуз Краснодарский крайдин “Ватан” тӳвар алай колхозда зоотехниквиле зегъмет чуьгуна. Къунши региондин майишатдиз вичелай алакъдай кумекар гана. Амма хуьруьн деб, ялав, атир, дагъларин шагъвар, булахрин гъамга яд галачиз яшамш хуьн четин тир. Уьлкве сад тиртӳлани, гъа чкани шаирди гъурбат яз гъисабна.

Хтана хва лекъери Цӳару дагъларин къилел чарх язавай макандиз. Эгеч хъувуна вичин кеспидив - Гелхен череда авай хуьрерин мал-къарадин сагъламвилени къаравулда аквазнавай маларин дуктурдин везифайрив. Гъа са вахтунда Сейфудин Шагъпазов Къиблепатан Дагъустанда устадлу чӳижерхъан хъизни машгъур хъанва. Дагъларин, суварин цуькверилай чӳижери кӳватзавай пара менфятлу ва еридин виртӳедихъ пара игътияж ава ва муьштерийриз Гелхенрин рехъни хъсандиз чир хъанва.

Хуьруьн майишатдин кваларар, къайгъуяр йисан гъи вахт къачуртлани, гъаф ятлани, маларин дуктурди, чӳижерхъанди аял чӳавадай рикӳе куькӳвенвай илгъамдин нурни кӳадарзавач. Адан ишигъди инсанрин рикӳеризни экв гудай эсерар яратмишиз тазва.

Сейфудин Шагъпазов кьериз-цӳаруз, амма икъидаказ шиирар къхизвай кас я. Чибуру лугъуда эхир: “Тимилни хуьй, гъангула хуьй”. Гелхенви фадлай шаир я лугъудай куьлушдал хкъа хъанва. Адан эсерар ара-ара “Дагъдин булах”, “Лезги газет” газетриз, “Дагъустандин дишегъли”, “Алам”, “Куьредин ярар” журналриз аквагна. 2016-йисуз кӳелдайбурув ага-къай вичин сад лагъай ктабдиз ада “Кӳанда

заз зул” тӳвар ганва. И ктабдиз талуьк яз акваудай макъалада шаир Мегъамед Ибрагъимова къейдзава:

“Сейфудин Шагъпазов хъуси, къетӳен хатӳ авай, хъсандиз хайи чӳал чизвай, уьмьурдин уькӳуь-цуру акунвай, философдин, художникдин алакъунар авай шаир я. Адан эсерра булдалди цийи образар, рангар, тавар, фикирар гьалтзава. Автордин гъуликай рубаиярни, сонетарни, бендерни... хкатзава”.

Немсерин писатель Томас Манна хкъенай: *“Инсандикай шаир ийизвайди яратмишдай алакъунин бажарагъ ваь, руьгъдин илгъамдин бажарагъ я”.* Гелхенвидин руьгъдин илгъамди вичин бинейр лезги чилин деринрай къачунва ва а илгъамди, дагъдин лекъери хъиз, бушлухра лув гъува ва адан бейнида, рикӳе битмиш хъана, алемдиз аквагнавай цӳарари шаирдин руьгъда чка къунвай ва рикӳик секинсузвал, гъалаба кутазвай месэлярикай, хиялрикай хабар гъува. Шаирдин гражданвилени лирика, ватанпересвилени, инсанпересвилени эсерар къуватлубур, эсерлубур, шиирра ганвай образар жанлубур я. “Дагъвидин гапур”, “Хкведа зун” (Шарвили фикирда ваз), “Гуржидин руш”, “Рикӳин тӳлал”, “Гъурбатда”, “Къайи хабар”, “Фена Эмин” шиирар кӳелдайла шаирдин фикирар гъикъван дерин ятӳа, халкъдин дерди, тӳлал рикӳевай касдал гъикъван азаб алатӳа къатӳуз жезва. Шииррин цӳарари, манади бедендиз фул аквагна. Шаир Шарвилидин тӳвар-целай рахазва:

*Ажугъ гъатда зи чанда,
Такурай заз Ватандай
Халкъдин иви хъвайибур,
Чиркедин тум цайибур,
Чалкечирар-барчияр,
Хаинарни къучияр,
Садавал кӳадрай неггетар,
Чурайбур чи адетар...*

“Хкведа зун!”

*Санал хъанач, са кӳвал хъанач,
къул хъанач,
Тупламишдай къуват хъанач,
пул хъанач,
Халкъдихъ руьгъдин дестек хъанач,
зул хъанач,
Бес Къулан вацӳ чуьр тежедай цал яни?
Югъ-къандавай гъатзава чун деркеда.
Куьмек авач я кӳваллай, я къецепалай.
Халкъдин вилик аквазнавай месэла
Цилиналлай алуд тежер тӳвал яни?*

“Рикӳин тӳлал”

Сейфудин Шагъпазован эсерар уртах “Булахдин чешмедал”, “Илгъамдин булахар”, “Марвар” ктаброни гъатнава. Шаирди чи девирдин татугай аламарар, инсанрин фендигарвилер, алдатмишунар, ягъсузвилер, хаинвилер гъаф жезвайдакай ва нетижада ахлакъдин, марифатдин, инсанвилени ерияр квахъзавайдакай малумарзава:

*Къалум хъана чуру азар!
Уьлкве - базар, халкъ я бизар.
Дишегълияр - чантацияр,
Ери квахъай къарачияр.
Пухчайрин пар къуна клулап,
Рикӳелламач хизанни кӳвал.*

“Рикӳин дердер”

Шиир арадал гъун акваудин, зигъиндин сувар хътин кар ялда. Шаир кӳанивал авачиз, галачизни яшамш жедач. Гелхенви шаирдин рикӳни муьгъуьбатдиз ачух я.

*Вакай хъанва зи гъиссерин тамада,
За илгъамдин цай куькӳуьрна вун патал.
Муьгъуьбатдин ваз тагай клус аматӳа,
Гъазур я зун гъа клусни ваз гун патал.*

Тебиатдин гуьзел бере тир зулал рикӳ алай шаир вичин 60 лагъай гатфар багърийрихъ, хуьруьнвийрихъ, районгълийрихъ, дуьстарихъ галаз къейд ийиз гъазур хъанвай, амма тӳгъвалди и кардиз къецӳ гана. Шаир бейкеф туш. Ада “зул сагърай!” лугъузва. Ваз юбилей мубаракрай, гъуьрметлу дуьст, халис дагъви, чӳижерхъан, маларин дуктур, райондин собранидин депутат ва чӳалан дад чизвай шаир!

Сейфудин **ШАГЪПАЗОВ**

Нин хапӳадиз...

Акъл куьруь, япар яргъи,
Шумуд ламраз “гъач” лугъурай?
Сарар хци, пехъи ягъи,
Шумуд кӳцӳиз “вач” лугъурай?

Вич сачилан назик, гъигъи,
Тӳвалуниз гъикӳ лаш лугъурай?
Гъар шурпачи - ашпаз чӳехи,
Нин хапӳадиз аш лугъурай?!

Хъайитӳа

Цийи свас хъиз иер я тар,
Цуьквер алай хел хъайитӳа.
Хапӳадин дад артух жеда,
Адак къадар къел хъайитӳа.

Микӳи кӳамни Самбур жеда,
Марфадикай сел хъайитӳа.
Къени кӳвалел абур къведа,
Ниси авай цел хъайитӳа.

Камаллуудай къада шаксуз,
Касдихъ рехи цӳвел хъайитӳа.
Къвас тавуна фида вилик,
Лашар хадай пел хъайитӳа.

Гъуьрчехъандиз жив кӳан жеда,
Адал куьурен гел хъайитӳа.
Рагар чӳurna вацӳ элкьурда,
Халкъ кӳватӳ хъана мел хъайитӳа.

Мейтдихъни мешреб жеда,
Ирид папан шел хъайитӳа.
Дуьнья мичи сур жеда заз,
Вун захъ галаз хъел хъайитӳа.

Ихтияр са ваз ава

“Эхир нефес жедалди ам куьтягъ жеч.
Низ гудатӳан, гъадан къадир заз ава.
Зи муьгъуьббат базардавай метягъ жеч,
Ам къачудай ихтияр са ваз ава!”

Жуьрэтна на са заз ви рикӳ теклифдай.
Бязибурун хъилерайни къасухдай.
Заз мумкинвал гунихъ галаз илифдай.
Къулайвални гана ана амуькдай.

Зи къаст

Зи къастуни зав секинвал вуьгузвач.
Гъикъван вахт я, вуна и кар къатӳузвач.
Я къисметди маса патахъ тухузвач.
Къаравул я ви рекъел вил эцигна.

Вун я зи гъурч, зун гъурчехъан гелевай.
Къарувилени къараз-яракъ гъилевай.
Эхир са къуз къада за вун, гъуьлевай
Балуьгъ руш хъиз, уламдал чил эцигна.

Залан хъайла бахтунин къил терездин,
Ви юкь къуна, аквазда зун гъевесдив,
Ви гардандихъ галуькиз бугъ нефесдин,
Са геренда ви къуьнел къил эцигна.

Эрк галуькъна кӳанивилин шавгъардин,
Зи хуравай туькуьул тир кӳватӳ къагъардин,
Гадарна хъиз кӳаниз дерин дагъардин,
Ацуькъда зун ви гъилел гъил эцигна.

* * *
Гъакъикъатди рикӳ хана, махаравай халкъ,
Ават тийиз яргалди, ахаравай халкъ.
Яраб уях жедачтӳа ви экунин кӳек,
Аквадайвал пенжердай чи умуддин экв?!

* * *
Кӳур язава и дуьньядиз “зирекда”.
Гъахъвал тунва, жуфтна ракӳар, куьлегда.
Умуд аваз хъсан вахтар къведайдахъ,
Диоген хъиз ацуькъдани челегда!

* * *
Ви хирериз закай дарман хъаначтӳа,
Уьмьурди ваз гилани дад ганачтӳа,
За шак гъизвач вун къаяхдин къван хъунал,
Зи сидкъидин жуьгенри вун каначтӳа.

* * *
Назик бубу, пайда хъайи зи никӳе,
Зи тӳарамди, зи хуьрамди, зи бике!
Гуз хъаначтӳан ваз кутугай шабагъар,
Ваз лайихлу чка гана за рикӳе!

* * *
Залан хъана гъалатӳрин пар,
Умудрикай чуьх тахъурай.
Дуьз тахъана вегъей кваквар,
Гамуникай рух тахъурай.

Геж авуна кутаз тумар,
Къуьлуьн эвез мух тахъурай.
Нефсер пичи, рикӳерни дар,
Яван ксар мус тух хуьрай?

Йикъан месэла Зирзибилдин гыляй ажуз хьун...

Нариман ИБРАГЪИМОВ

АЛАЙ аямдин гьакъикъат ахьтинди хъанва хьи, чна датана са кевехъ, ни хъ галаз ятлани женг члугуна кланзава. Коррупциядихъ, наркоманиядихъ, экстремизмдихъ, терроризмдихъ, СПИД-дихъ, тахсиркаррин тешикллу дестейрихъ, кье дуньядиз кланвай коронавирус лугъудай тлугъвалдихъ...

Ибурул сад мад алава хъанва - зирзибил. Идахъ галаз женг члугун улкведин гьукматди лап кар алай месэла яз гьисабзава. Гьикл лагъайтла, вири регионар зирзибилдин гыляй ажуз хъанва. Жавабдарвал хиве авай талукъ идарайриз, къуллугъчийриз йи-саралди кватл жезвай гьем-гьуьш, гьа-пур-шапур гьиниз ийидатла, ам гьикл терг ийидатла чизвач. Агъзур гектар-ралди чилер зирзибилрикди аклаж хъанва эхир.

Зирзибилдин месэла улкведин агъалийри РФ-дин Президент Владимир Путин суалриз жавабар гудай-лани къарагъарна. Вучиз лагъайтла, зирзибил вегъезвай хуртар хурерин, шегъеррин, инсанар яшамиз жезвай квалерин патарив гзаф жезва. Гатун варцара агъалияр татугай нидикайни, гумадикайни катдай чка жагъин тийиз амукъзава.

Улкведин тебиатдал гуьзчивал тухузвай идарадин (Роспотребнадзор) делилралди, гьар йисуз 70 млн тонн амукъаяр, гьем-гьуьш кватл жезва. 2018-йисан сифте кыляй улкведа промышленный ва яшайшдин амукъайри (отходы) 38 млрд тонн тешиклзавай. Абурун анжах 4 процент гылиз, яни махсус заводра терг ийиз, зирзибилдикай маса шейэр гьазуриз жезвай. Анжах миллионралди тоннар кузвай, ктлизвай. И кар къени давам жезва.

Месэла тамамвилелди гылиз тахъунин кылин сеbeb ам я хьи, Россияда зирзибил кылди-кылди чара ийидай адет, тежриба авачир. Къецепатан хейлин улквейри цлуд йисар идалай вилик гьем-гьуьш кылди чара ийиз ва абур гьалдай карханаярни эцигиз гатлунна. Кье анра зирзибилдикай икрагъ хъунин дерди авач. Россияда гьем-гьуьш кылди-кылди чара авунив анжах пуд йис идалай вилик эгечна. Чи агъалиярни гьеле и кардиз са акъван гьазур туш. Акъалтзавай несилини гьевчи чавалай и важиблу ва жавабдар кардив мукъуфдивди, дикъетдивди эгечлуниз гьазурзавач.

Гьар сада жуван гьерекатар фикирдиз гьваш. Чна автобусдин, поездин, машиндин даклардайни яд хъвайи пу-тулкани, тлун тлунна амукъай гьа-пур-шапурни къецеп гадарзава. Герек ама-чир затл-матл куьчедизни, общественный чкайрални вегъезва. Квалерай акъудзавай зирзибил авай пакетар, махсус чкаяр аватлани, гьа акатай чкай-рал тазва, эцигзава. Квалерин пипле-рихъни, далдайрихъни, куьчедални, гьатта подъездрани. Инсанриз зирзи-билдиз талукъ месэлайрив фагъум-лудаказ, жавабдарвилелди эгечдай культура бес жезвач. Вучиз лагъайтла, гьевчи чавалай и рекъай герек чир-вилер, теклифар, меслятар гузвач. Европадин улквейриз фейи чи ин-санриз акуна, чизвайди я, анра авай-буру, кландатла поезд, автобус, кландат-ла хуси автомашин хуй, тлунна амукъай гьа-пур-шапур кватлна, пакетда

хутада ва ам гвай чантадани эцигда. Ахпа герек чкадиз гадарда.

Советрин девирда чехи хъайи чи риклел хъсандиз алама, зирзибилдин хуртар гьа вахтундани авайтлани, са бязи шейэр кылди-кылди кватлзавай, гила хъиз, вири санал пакетриз вегъе-на, хуртарал гадарзавачир. Чна, аял-ри, датлана куьнейрай ракар кватлдай ва райондай автомашин атана, абур металломом яз хутахдай. Гьа икч чар-рар, куьгъне ктабар, газетар кватлиз, туьквенриз вахкудай. Ишлемишнавай пу-тулкайра кьабулдай махсус пунктар авай. Аялри, гьатта чехибурни, чу-валралди пу-тулкайра вахкудай. Пулар-ни гузвай эхир. Советрин Союз чкайла ихътин хъсан тежриба герек хтанач. Зирзибилдин хуртарин кьадарни, абурун майданарни гегъенш хъана.

Гьалар татугайбур тирди вирида тестикъарзава. Абур гьа авайвал амукъайтла, экологиядин мусибат арадал атунни мумкин я. Гьавилей Президентдин тапшуругъдалди "Экология" мил-ли проектни кардик кутунва. Ана къа-лурнавайвал, 2024-йисалди зирзибил гьалдай карханайриз 60 процент амукъаяр агакьарун лазим я. Кьвед лагъ-ай сеферда гьал хъийизвай зирзибил-ди 40 процент тешиклун герек я. И тап-шуругъар кылиз акъудунин мурад-далди, улкведин Гьукматди "Рос-сиядин экологиядин оператор" ком-пания арадал гъанва. Зирзибилдин месэла гьялуниз 300 млрд манат чара авунва.

Суал кьезва! Винидихъ кьейд авунвай рекъемар уьмуьрдиз кечир-мишдай мумкинвилер, зирзибил гьал-дай карханаяр авани? Гьелелиг Рос-сияда зирзибил гьалзавай, кузвай чехи 6 завод ава. Ци улкведин хейлин ре-гионра ахътин карханаяр эцигдайвал я. Вад завод эцигунив эгечнава. Лугъуз-вайвал, анра зирзибилни гьалда, мен-фят хкатзавайбурукай цийи шейэрни гьазурда, производствода ишлемиш-дай энергияни гьасилда. Заводар эко-логиядин жигъетдайни тебиатдиз ва агъалийриз зиян тагудайбур жеда. Кьейд ийизвайвал, гьахътин завод Дагъ-устандани пайда жеда.

Пайда хъурай, амма зирзибилдихъ галаз чи республикада члугъазвай женг тамамди, менфятлуди я лугъуз жедач. Хиве кун лазим я, поезд физвай ре-кьерин ва шегърейрин кьерехрай датлана гьа-пур-шапур кватлзава. Тахъайтла, абур килигдай гьал алай-ди тушир. Зирзибилдин хуртарикай рахайтла, абур виликдай гьикл авайтла, гьакл ама. Республикадин картадал зирзибилдин цийиз арадал кьезвай хуртарни ала.

Дагъустанда официалнидаказ кардик квай зирзибилдин кье поли-гон ава - Къизлярда ва Избербашда. Республикадин вири районрай гьем-гьуьш, гьа-пур-шапур гьанриз тухузва. 2022-йисалди и полигониз тамамви-лелди зирзибилдив ацлуда. И кар фи-кирда къуна, РД-дин Гьукматди Ма-хачкъалада, Дербентда, Хасавюртда, Избербашда ва Къизлярда зирзибилар чара, кылди (сортироватдай) заводар эцигдайвал я. Алай вахтунда Дагъус-танда "Лидер" твар алай региондин оператордиз гуьзчивилик квай зирзи-билар чара ийидай са заводди квалач-зава. Ихътин кархана Ботлихдани эциг-зава. РД-дин Гьукматди герек кьадар пулни чара авунва.

Гьелбетда, идалди вири месэла-яр туьклуьзва лугъуз жедач. Гьавилей

республикадин Гьукматди кьведай йисуз винидихъ твар кунвай хътин карханаяр Мегъарамдхуьруьн, Сулей-ман-Стальский ва Леваша районрани эцигун гьиле кьада. Фикирзавайвал, и заводри республикада кватл жезвай яшайшдин кьели амукъайрин 70 про-цент гьалда.

Зирзибилдихъ галаз женг члугунин кардихъ хъсан нетижаяр хъун чалай, гьар са агъалидилайни аслу я. Авай-вал лагъайтла, и месэладив чун кьай-гьусузвилелди, жавабдарсузвилелди эгечзава. ДГУ-дин экологиядин ва ду-румлудаказ вилик финин институтдин директор Алимурад Гьажиева лугъуз-вайвал, вирида зирзибилдин заводар, полигонар эцигунин кардик чпин пай кутуна кланда. Кылинди, гьар сада квалеле амаз зирзибилар кылди-кылди чара авун лазим я. Вири какадар-навай хешил хътин зирзибил чара хъий-изни четин я.

Республикада алатай йисан эхир-дай зирзибил кылди-кылди чара ий-идай месэладив эгечна. Са шумуд икадал чарар, картонар, шуьшедин къапар, суьрсетдин амукъаяр кьабул-дай ва я вегъедай контейнерар, бакар эцигна. Абур хейлин инсанар, чинов-никар кватлна, шад гьалара ачухни авунай, амма и важиблу кваллах шегъерра къанни тирвал тешиклиз алакьнавач.

Лугъун лазим я хьи, республика-дин меркезда зирзибил кватлунин, га-дарунин гьалар лап татугайбур тир. Бязи макъамра йикъаралди ни, тве-ттер ацалтна, гьа-пур-шапур бакра амукъазвай. Зирзибилрив ацанвай па-кетрин гьамбарар шегъердин гьар куь-чеда гьалтзавай. Гила ихътин татугай гьал амач. Шегъердин администра-цияди меркез зирзибилдикай михънал гуьзчивал тухузва. Пуд райондани зирзибил вегъедай чкаяр артухарна-ва, анагар цийи контейнералди таъ-минарнава. Гьа-пур-шапур тухудай махсус автотранспортдин кьадар ар-тухарнава. Шегъердин куьчяр михъ-завай ксариз вахт-вахтунда мажиб гуз-ва. Гьа идахъ галаз сад хъиз, хъуьвуна кланзавай кранри гзаф ама. Чи меркез югъ-къандавай чехи, гегъенш жезва. Гьа са вахтунда яшайшдин кьели амукъайрин кьадарни виниз акъатзава. Зирзибилдиз талукъ яз гьиле кунвай реформаяр дуьзгуьндаказ кылиз акъ-удун чарасуз я.

Чи улкве ва гьар са шегъер, хур зирзибилдикай михън патал вуч авун лазим я? Пешекарри гьисабзавайвал, рекьер са шумуд ава. Зирзибилар фу-рариз вегъин, кун, гьалзавай заводар эцигун. Ни вуч лагъайтлани, зирзибил тлимил ваъ, гзаф жезва. Гьисаб кьур-ла, Россиядин гьар са агъалидал йиса 400 кг амукъаяр гьалтзава. Йиса улк-веда 70 млн тонн кватл жезва. Гьиниз физва абур? Агъзурралди хуртарал. Зирзибилрик акат тийизвай гьа-пур-ша-пур авач. Гьакл инсан патал лап зиян-лу шейэрни. Абур чиликни акатзава. Кудай чавуз зиянлу ва хаталу гум гьа-вадикни акатзава, хуртарин патарив гвай квалеризни гьахъзава.

Вири делилар фикирда кьурдалай гуьгуьниз пешекарар ва гьукматдин векилар са фикирдал атанва: агъалий-рик зирзибил сортироватдай культура кутун ва яшайшдин кьели амукъаяр гьалдай карханаяр арадал гьун. Рос-сияда зирзибилдиз талукъ реформа-ни гьавилей гьиле кунва. Къуй ам кы-лиз акъатрай.

Куьнуьчийрин фикирдиз

Дагъустандин Россельхознадзорди чижер азар-рикой хуьниз, куьнуьяр ахтармишуниз талукъ гатфарин серенжемар кьабулунин чарасузвилин гьакъиндай куьнуьчийрин риклел хкизва, хабар гузва "Дагъустан" РИА-ди.

"Хъуьтлун муддатди гьашаратрин иммунитет зай-ифарзава ва абурал мукъвал-мукъвал жуьреба-жуьре хенцери гьужум авуниди чижер варроатоз, акарапи-доз ва маса азарри аклажурунин хаталувал ава. Вилик пад кьунин серенжем кьабулунин хаталу азарар вахтун-да винел акъуддай, паразитрикой азад ийидай мумкин-вал гуда", - кьейднава малуматда.

Чижерин гьакъиндай дуьздаказ кьайгударвал та-вуртла, абурал амебиаз, нозематоз, аскосфероз акатун мумкин я. Абур сагъар хъувун патал чижерхъанри азар-лу чижер ахтармишунардай махсус лабораториядиз агакьарун герек я.

Салан майваяр ракъурна

Дербент райондин хуьрун майишатдал машгъл мулкдарри РФ-дин Президентдин РД-дин гьамишан векилдихъ галаз санал Москвада кардик квай дяве-дин ветеранрин 3-нумрадин госпиталдиз (исятда ам COVID19 азар акатнавай яшлу ксар сагъардай махсус азарханадиз элкьурнава) салан майваяр ракъурна, хабар гузва "Дагъустан" информгентстводи.

Дагъустанвийри и кардик "Духтурриз чухсагъл" лишандик кваз кьиле физвай вироссиядин теббир-дин сергьятра аваз кыл кутуна. Тешикатчийри кьейд-завайвал, Дагъустандин хуьрун майишатдал маш-гъл ксари гележегдани Москвадин ва областдин ме-дицинадин идарайриз чкадин суьрсетар агакьардай-вал я.

Четин макъамда меркездин духтуррин кваллахдиз еке кьимет гунай госпиталдин кьиле авайбуру дагъус-танвийриз сагърай лагъана.

Гатфарин кваллахар ргазва

Тлугъвалдиз акси тир хатасузвилин серенжемрал амал авуналди, Мегъарамдхуьруьн районда лежбер-рини багъманчийри никлерани багълара хуьруьн майи-шатдин кваллахар давамарзава, хабар гузва муниципалитетдин пресс-къуллугъди.

Арадал атанвай тлугъвалдин шартлара республика-да экономикадин хиле, кылди къачуртла, хуьруьн майи-шатда кваллахар акъазарун лазим туширди РД-дин Кыл В. Васильевани са шумудра малумарнай.

Алай вахтунда Мегъарамдхуьруьн райондин багъ-манчийрини бустанчийри графикдин бинедаллаз тара-риз, ципицлухриз дарманар язава.

"Умуд кутазвай бегъер арадал атун патал жуван багъдихъ, мулкунихъ гелкьуьнин, иесивал авунин муд-датни дуьздаказ тайнарун чарасуз я", - лугъузва багъманчийри.

Ципицрин кул-кусар зиянкаррикой ва азаррикой хуьн патал абурун танарал ва пешерал члур хуьнин гелер пайда хъун вилик хуьн герек туш - серенжемар вилика-маз тешиклунихъ еке метлеб ава.

Тежрибалу багъманчийр ципицрин кул-кусрин хи-лер атлунив ва абуроз талукъ маса кваллахар кылиз акъудунив мекъивилер алатайвалди, гатфарин эвел кылера эгечзава.

Мегъарамдхуьруьн районда алай вахтунда ципиц-лухри 1959 гектардин майдан кунва, а мулкарин 1900 гектарди бегъер гьизва, амайбур цийиз кутунвай ципиц-лухар я.

Чи хуьрер

Векьелар

Хазран КЪАСУМОВ

И хуьруьн твар "векь" гафунихъ галаз алакьалу хьун мумкин яз гьисабзава агь-сакьалри. Яни "векь гзаф авай чка". Гьакьикъатдани Векьелрин хуьруьн къуд пад чурар, векьин чкаяр тир.

1866-йисуз хуьр Куьре округдин Хьутур-Куьредин наибстводик акатзавай. Алкъвадрин ва Сийидрин хуьрерихъ галаз абуру Векьелрин хуьруьн общество тешкилзавай.

1929-йисуз хуьре 94 майишат авай, анаг Къасумхуьруьн райондин Векьелрин хуьруьн советдин административный центр тир.

Хуьр дагьдин кьилел, гьуьлуьн дережадила 1200 метрдин vine авай. Векьеларви агьсакьалри лугьузвайвал, хуьр алай чкадила Каспий гьуьл, Яркли ва Кьурагь дереяр, санлай 55 хуьр акваздай.

Сифтедай хуьр Къелед муьз лугьудай синел алай. Гьуьгуьнлай хуьруьн бинеяр и синин - дагьдин Кеферпата кутуна. Къунши хуьрерин агьалийри адаз "Дагда авай лекьрен муг" лугьудай.

Мублагь чилер, мал-лапаг хуьдай бул чилерихъ галаз санал, хуьруьн мулкуна гьамга хьтин михьи, къайи цин булахарни авай. Ина тлебиатни михьиди тир. Гьави-

тель арадал гъана, гьуьгуьнлай ам "Красный партизан" колхоздиз элкьуьрна. Колхоздин сифте председателвиле Гъажихан Альдеров хьяна. Ватандин Чехи дявдин йисара колхоздин председателвиле Сеферулагь Наврузбегова кьвалахна. Колхоздихъ 10000-далай виниз лапагар, гзаф къадар мал-къара, балкларин рамагар авай.

Векьелрал Набияр, Гаяр, Рустамар, Фекьияр, Мендеяр, Къучар ва маса тухумар яшамш жезвай.

1886-йисуз тухвай переписдин делилралди, Векьелрин хуьре 91 майишат авай, 472 кас (251 итим ва 221 дишегьли) яшамш жезвай.

1929-йисуз - 495 кас (240 итим ва 255 дишегьли). Хуьр куьч жедалди ана 120 майишат авай.

1930-йисуз хуьре школа эцигна. Адан сифте заведующийвиле, гъа са вахтунда муаллимвилени машгур просветитель-арабист, гьуьгуьнлай районда сифтебурукай яз Ленинан орден къачур Сейфудин Гъажиева кьвалахна.

Ватандин Чехи дявдин йисара хуьр-рай 200 кас итимар фронтдиз фена, Ватандин азадвал патал душмандихъ галаз кьиле феи женгера иштиракна, жуьртлувилер къалурна. Абурукай 73 кас женгера игитвилелди телеф хъана.

ляй хуьруьн агьалияр буйдиз къакьан, сагьламвилеиз мягькем тир, хуьре 90-100 йисар ва адайна гзаф яшар хъанвай инсанар гзаф авай. Ик, кларасдикай гьар жуьре шейэр гьазурдай устлар Мегьамедмирзе буба 115 йисан яшда аваз кьвалахзавай чкадал рагьметдиз фенай. Амаханова Фатимат - 121, адан вах 119 йисуз яшамш хъана.

Куьредин ханди Векьелрин хуьре вичин резиденция эцигунни дуьшуьшдин кар тушир, ана гатун вахтунда хандин хизан яшамш жезвай. Агьсакьалрин рикел хандин пуд мертебадин квалер алама.

Хуьруьн мулкуна тлебиатдин гуьзел чкаяр хьиз, пак ва тарихдин метлеб авай чкаярни авай.

Зегьметдал рик алай инсанар тир векьеларвийрихъ гегьенш мулкар дагда, дагьдин ценерив гвай дуьзенлух чкайрани авай. Абуруз са куьникайни дарвал авачир. Хуьруьн жемьтдихъ маларин ва лапагрин чехи суьруьяр авай. Гзаф хуьруьнвийри Бакуда нефтладин мяденра ва Каспий гьуьлел балугьчивилин ветегайрани кьвалахзавай. Хуьре девлетлу ксарикай тир Молла Рамазанахъ Къасумхуьрел, Къасумхуьрелай Дербентдиз физвай рекьин патав гвай хуьрера ва Дербент шегьрдани алишверидин туйквенар авай.

1929-йисуз векьеларвийри районда сифтебурукай яз хуьруьн майишатдин ар-

Гзаф дишегьлийри, яшлу ксари ва аялри дявдин йисара колхозда югь-йиф талгъана кьвалахна, гьукуматдин тапшургар квилеиз акьудна, фронтдиз техил, як, чьем ва маса шейэр ракъурна. Дявдин йисара фронтдиз гайи куьмекдай "Красный партизан" колхоздин зегьметчийриз кьве сеферда И.В. Сталиналай чухсагьул лугьузвай телеграммаяр хтанай.

1959-йисуз яшамш жедай чка хьягунин жигьетдай векьеларвийрин вилик регьят тушир месэла акьвазна: садбуру гъана амуькун кьетна, масабур Къасумхуьрел, Алкъвадрал, Дербентдиз, Белиждиз, хуьруьнвийрин чехи пай лагьайтла, Кьулан Сталдал куьч хъана, квалер эцигна, бинеяр кутуна.

Шадвал кутадай карни ава: виликдай Яркли пата чехи, девлетлу, гуьрчег хуьрерикай сад хъайи Векьелрин хуьр эхиримжи йисара квачел ахкъалдарзава, куьгьне хуьруьз жегьил хизанар хкьезва, квалер эцигна, мал-лапаг кутазава. Алай вахтунда хуьре 10-далай виниз яшайишдин квалер эцигнава, ана туйквенар, кафе, мугьманхана кардик ква. Хуьре малдарвили чехи комплекс эцигунин проектни уьмуьрдиз кечирмишзава.

Векьелрин хуьруьз физвай шегьре рекье къир канва, хуьруьн мулкунал районин уртах пожарный частни эцигнава.

Рагьман Мурадован - 65 йис "Мецел мани, гьиле члагьан..."

Хазран КЪАСУМОВ

Еке ва баркаллу тарих авай Цицигьрин хуьре дидедиз хъайи Агъа Стал-Къазмайрал яшамш жезвай, вичиз тлебиатди са шумуд патахъай пай ганвай **МУРАДОВ Рагьман Мегьамедшафиевича** майдин гуьзел йикъара вичин уьмуьрдин 65-гатфар къаршиламишна. Адет яз, са къадар рекьиз феиля, гьар са касди кьулухъди элкьвена, вич феи рекьиз вил хъияда, адаз килигда, "залай вуч алакьна?" лагъана, фикир-хиял ийида. Чавай лугьуз жеда хьи, Р.Мурадов уьмуьрда баркаллу рехъ фена. Рагьметлу шаир Рамазан Каитова вичин са ширда кхъейвал, "къени инсанар феи рекьий явшанар экьечдач, гьатта чуьлнерни кваз фаражни жеда, цуьк акъатна - иерни".

Р. Мурадова яргьал йисара "Сулейман-Стальский ДЭП-32" ОАО-да (рекерин участокда) техник-эцигунардайди, планово-производственный отделдин экономист, рекьерин мастер ва килин инженер яз кьвалахна. Саки 42 йисуз рекьерин участкада намуслукаказ кьвалах авунай Р. Мурадоваз РФ-дин рекьерин хиле 250 йис тамам хьунин юбилейдин медаль, 2009-йисуз РФ-дин транспортдин министр И. Левитинан патай чухсагьулдин чар, 20-дав агакьна гьуьрметдин грамотаяр ганва.

Рекьерин участкадин хъсан пешекар хьиз, Рагьман Мурадов районда ва адалай яргьарани гзафбуруз бажарагьлу члагьанчи, ширин сес ва кьетлен алакьнар авай манидар яз чиде. Гъа са вахтунда ада шадвили мярекатра тамадавални ийизва, ширар кхьизва.

- Гъеле школада амаз члагьан язавай ва манияр лугьузвай зи къаст-мурад Махачкъаладин культпросветучилищедик экечлун тир, - лугьузва Рагьман Мегьамедшафиевича. - Амма герек документар вахтунда аниз вугуз тахъай зун Махачкъаладин автодорожный техникумдик экечлуниз мажбур хъана.

Пешекар музыкант ва манидар хъаначтани, Рагьмана члагьан са юкъузни гьилей вегьенач. Члагьанни ягьиз, вичин кьетлен сесиналди манияр лугьуз ада районда ва адалай кьеце тухвай шадвилини культурадиз гзаф мярекатра, фестивалра, килигунра иштиракна. Бажарагьлу гевескардиз Къасумхуьрел, Дербентда, Махачкъалада, Каспийскда, Ахчегьа, Кьурагьа, Москвада, Бакуда, Сумгаитда, Краснодарда ва гзаф маса чкайра гурлу капар яна. Дипломарни адахъ са шумуд ава.

- Вазни хъсандиз чизва жеде, стха, дегь заманайрилай инихъ Кьиблепатан Дагьустан, иллаки лезги пад, хъсан зуьрнечийралди, члагьанчийралди ва музыка-

дин алатралди машгур тир, - суьгьбетзава Рагьман Мегьамедшафиевича. - Виликдай гьар са алат вичин махсус чкада ишлемишдай: зуьрне, далдам, члагьан, тафт - мехъерик, чуьнгьур, саз, кеменчи, тар - гьвечли мярекатра, кфилни балабан-чуьлда авай нехирбанрини чубанри. Хуьре мехъерар хъайила, жаван гада яз, зун фена члагьанчидин патав акьваздай. Чи хуьрени члагьанар ядай устадар авай. Гъа ик жува-жуваз члагьан ягьиз чирна.

2019-йисуз Сулейман-Стальский райондин гевескардин ва культработникрин дестеди, муниципальный райондин кьил Нариман Абдулмуталибов кьиле аваз, Москвада ФЛНКА-ди тешкилай ва кьиле тухвай Яран суварин шадвили мярекатда иштиракна. Гъа дестедик квай Рагьмана меркездин чехи залда лезги халкъдин куьгьне манияр лагъана, члагьандай авазар тамамарна. Абуруз суварин мярекатдин иштиракчийри гурлу капар ягьуналди къаршиламишна.

Устадилелди члагьан ягьуналди, ширин сесиналди манияр лугьуналди Рагьман Мурадова чи шаиринни писателрин, машгур маса ксарин юбилейрин ва маса мярекатар гурлу ийизва, гаф-члал чидай тамада яз, мярекатарни кьиле тухузва.

Жуван яр-дуст тир Рагьман Мурадовакай кхъенвай макъала заз ширдин ихътин цараралди куьтягьиз кланзава:

*Мецел мани, гьиле члагьан,
Лугьуз мани, шад я Рагьман,
Цицигьрин хуьр - вичин ватан,
Шад межлисрин шагь я Рагьман.*

*Билбилдин хьиз, гуьзел, назик,
Вуч ширин я Рагьманан сес?!
Яб гузавай гьич садани,
Лугьуч адаз: "Акьваз, я бес".*

*Хъанвай яшар пудкъанни вад,
Гьар са рекьий я вун устад,
Рагьман стха, ачух суфра,
Ви сагьлуьгдай, ша, хъван шараб!*

Ваз 65 йисан юбилей мубаракрай, вахъ искусстводин рекье мадни еке агалкъунар, чандин сагьвал, яргьал уьмуьр, хизанда бахт-берекат хуьрай, гьуьрметлу Рагьман Мегьамедшафиевич!

Камаллу келимаяр

Гъазурайди - Агьмед МАГЬМУДОВ

✓ Эгер сухтадиз вичин муаллимдин къаматда женг члуьгдайди ваь, чешне акьвазатла, ам садрани адалай вилик фидач.

В.Г. БЕЛИНСКИЙ

✓ Инсандин руьгь къагьримандин руьгьдиз элкьуьрунни карда виридалайни кутугай рехъ илим я.

Д. БРУНО

✓ Ахлакь илимдин килин гьед хьун лазим я.

С. БУФФЛЕР

✓ Илимда делилар, адетдин уьмуьрда тежриба хьиз я.

Ж. БЮФФОН

✓ Вири илимрин асас макьсад инсаниятдин уьмуьр цийивилералди ва девлетралди таъминаруникай ибарат я.

Ф. БЭЖОН

✓ Са тлимил кьван шаирдин бажарагь авачирдакай халис математик жедач.

К.ВЕЙЕРШТРАСС

✓ Илимдин гипотеза гьамиша вичин диб арадал гъайи делилрин сергьятрай акъатзава.

В.И. ВЕРНАДСКИЙ

✓ Тажуб хьун патал са декьикьа бес я, тажубардай шей арадал гьун патал хейлин йисар герек жеда.

К. ГЕЛЬВЕЦКИЙ

Шайдабег МИРЗОЕВ,
РФ-дин халкъдин образованидин
отличник, ДГПУ-дин илимдин
секретарь, профессор

МАКЪАЛАДИН кыл акур-
ла келзавайда лугъуда
жеди: "Им вуч суал я?
Бес гъурмет-хатур тийижир
кас жедани мегер?"

Дугъриданни, "гъурмет" ла-
гъай гаф саки виридаз чизва, амма
халис гъурметдин къадир авай, па-
тав гъайдаз, гъвечи-чехидаз, мукъ-
ва-къилидиз, къуни-къуншидиз,
ярар-дустариз, атай-хъфейдаз ва
гъа ик мад, адет тирвал, риклин сид-
кыдай гъурмет ийиз алакьдай ин-
санар, гъайиф хъи, къвердавай ти-
мил жезва.

Халкъдин адетар кваз такъз-
вай са къадар инсанри миллетди
негъзавай гъурмет авунин татугай,
ахлакъсуз къайдаяр ишлемизшава,
яни гъурмет къуллугъчидин, дев-
летлудан, абурун мукъвабурун,
ярар-дустарин вилик гардан клир
авун лазим тирди хъиз къабулзава.
Нетижада эхиримжи йисара чи хал-
къарин арада ялтахар, алчахар,

кай рахазвай цалцлам гафар аял-
рив, жегилирив агакъдалди "гару ту-
хузва". Вучиз лагъайтла, чехибуру
гъвечибуруз тек са гафар ваъ, гъур-
мет авунин жигетдай чпин чеш-
неяр къалурун лазим я. "Ван атай-
ди фад фикирдай акъатда, виле-
риз акурди рикли къабулда", - лу-
гъузва халкъдин мисалди.

"Аял - къеплинамаз, дана - епи-
намаз", - лугъузва маса мисалда.
Куьне фикир ганатла, чи гзаф хизан-
рин тежрибада ихътин крар аквада.
Кваллиз атай мугъмандивай жузун-
качузун ийидайла, диде-бубайри
чалал атанвай вири аялривай чпи
мугъмандиз ийизвай рафтарвал
тикраун тлалабда. Вилик чай-ху-
рек гъидайла мугъмандиз, чехидаз
къуллугъ авунилай башламышда.

Хизанда гъурмет авунин ихъ-
тин къайдаярни аквада: диде-буба,
баде, чехи буба кваллиз къведай-
ла, квалле авай аялар яргъа амаз
абурун вилик къечлда, гъилик квай
пар къаз, чехибуруз парталар хтлу-
низ, хкунихъ куьрсар хъийиз, чин-
гъил чухъуз куьмек гуда, абурвай
амай кваллибурулай вилик сифте-
ни-сифте жузун-качузун ийида.
Чехиди алай чкадал аялар ацукъ-

халкъдин ахлакъди тестикъарнавай
гъурметдин гъиссер кутунин адет-
рин жигъирар я.

Халкъдихъ квалелай къеце
чехиди, дишегъли, агъсакъл сай-
мишдай чешнелу тежерарни ава.
Гъвечида жувавай яшлудаз сифте
нубатда салам, ацукъдай чка
гуда, адавай жузун-качузун, дерди
гъал ийида, мурадар лугъуда, герек
атай чкадал куьмекда. Лап гъвечи
чалалай чпик гъурметдин гъиссер
кужумнавай жегилири, чпикай чехи
къуллугъчи хъана, патав яшлуди
атайла, ам яргъа, гъеле ракларал
аламаз къаршиламышда, адаз къу-
лай чка къалурда, ацукъун теклиф-
да, дерди-гъал хабар къада, адахъ
галаз хуш суьгъбет ийида.

Амма, гъайиф хъи, вири ик туш.
Къвалак диплом, кланик багъа ма-
шин, гъиле къуллугъ хъайила, бя-
зибурун рикелай вич инсанрин ара-
да яшамиш жезвайди, гъвечи-чъе-
чи чир хъана кланзавайди, гъурмет
авун инсанвилини къилин чешне тир-
ди алатзава. Ихътинбуру чпин тлиш
вине къуна, садни саймиш тийиз,
неинки са чеб, гъак чпин диде-буба,
хва-стха, тарс гъайи мектеб, саки
жемятни кваз беябурзава, атай-

тайтла, салам звел нубат вичи гуда
ва гъвечида буржи тир жузун-ка-
чузун вичи ийида. И тежер эгечлуни
аялдин руьгъдиз лазим тежерда
таъсир ийизва, адак гъурмет аву-
нин гъиссер, къени амалар кута-
ва, инсанвилин дережа дериндай
лигимарзава.

Инсандиз гъурмет авунин мад
са къайда. Месела: яргъл йисара
пата-къережда яшамиш хъана ху-
руьз-кваллиз хтайдан патав жузун-
качузун ийиз мукъва-къилияр, ярар-
дустар къведа. Гъурбатдай, аскер-
вилляй хтанвайда вичин нубатда
тухумдин чехибуру, риклиз шадвал
ва тларвал хъанвай хуруьнвийрин
хизанар саймишда, цийиз кутун-
вай жегили хизандиз вичин хуш
мурадар, риклиз тларвал хъанвайбу-
руз башсагълугъвал малумарда,
вичин куьмек теклифда.

Инсанри чпи-чеб саймишуник,
кваз къуник дерин мана-метлеб
квайди халкъдин тежрибада лигим
хъанвай гъурмет-хатурдин са къа-
дар къайдайрини субутарзава. Ме-
села: улакьда аваз физвайда ях-
диз физвайдаз сифте нубатда са-
лам гун; зегъмет члугъазвай яшлу-
даз куьмек теклифун; кимел атай-

рар я. Кимин тербиядин къайдаяр
инсандиз гъеле вичин квалле, диде-
бубади чирзава. Гъеле кимел къве-
далди гъар са инсандиз чир хъана
кланда: низ ва гъикл салам гуда, му-
баракъда, низ ва гъикл са кардин па-
тахъай баркалла малумарда (чух-
сагълугъ лугъуда), члуру кар хъанва-
тла, гъикл гъайиф члугъада, башсагъ-
лугъвал гъикл гуда ва мсб. Гъар са
инсандиз яшайишдикай, сагълам-
виликай гъикл суьгъбетдатла, гъикл
са низ ятлани ва гъикл жуван кваллиз
мугъманвилиз теклифдатла, чехи-
буруз, яшлугъуруз гъикл фикир гуда-
тла, абурухъ яб гъикл акалдатла, жува
вуч лугъудатла, чехибуруз гъикл чка
гудатла ва маса крар. Кимел, жемят-
дин арада ихътин къайдаяр рикли-
вай вилив хвена тамамарна кланда:

► *эгер жув эхирдай кимел
атанватла, рахун алачиз, виридаз
салам гана кланда ва и кар яшлу-
бурулай башламышда;*

► *чехиди рахазватла, амай-
буру, адан гаф атлун тавуна, яб
гуда;*

► *квалахзавай садаз куьмек
герек ятла, амайбуру меслят
къалуруналди ва кардалди куьмек
гуда;*

“Гъурмет” вуч лагъай гаф я?

(Гъурмет авай чкада берекатни жеда, девлетни)

девлелубуруз лувалдайбуру,
абурун вилик "са къвачел акъвазна
гардан клирдайбуру" бул хъанва.
Бязи вахтара ахътин дуьшуьшарни
жезва хъи, са къадар чирвал къа-
чунвай, карханайрин къиле авай
къуллугъчийриз, жемятдин савад-
лу меслятар фикирдани такъаз,
садбуруз килигиз муькуьбуру аква-
ва, садбурухъ яб акализ, муькуьбу-
рун ван къезва. Куьрелди, халкъ-
дин намус квадарна, "зун гъинай,
куьн гъинай" лугъуз, жемятдин му-
радар, инсанвилини михъи рекъер
квазни къазвач.

Гъаниз килигна и макъалада чаз
лезги ва Дагъустандин халкъариз
лап дегъ заманайрилай инихъ адет
тир гъурмет-хатурдин къайдаяр
рикел хъиз кланзава.

Гъеле са шумуд йис идалай
вилик Дагъустандин машгур тар-
ихчи, профессор Р.М. Мегъамедо-
ва вичин "Цийи уьмуьр ва куьгъне
адетар" ктабда лагъанай: "Эгер
куьне завай алай макъамда тер-
биядин важиблу хел гъим я лагъа-
на хабар къуртла, за, са шакни та-
гъана, сад лагъай чкадал акъалт-
завай несилди чехибуруз, яшлу-
буруз гъурмет авунин месэла
эцигда". Гъа и кардин важиблувал
икъван чвалалди чапдай акъатнавай
алимрин, муаллимрин, арифдар
инсанрин са къадар макъалайрани
субутарзава.

Кар алайди ам я хъи, герек
акъалтзавай несилдиз халис гъур-
мет авунин къайдаяр чирин. Адет
тирвал, диде-бубайри чпин аялар
лап тазазмаз гъурмет ийиз вер-
дишарун лазим я. Аялрин къадир
авай, абуроз бахтлу гележег тла-
лабзавай диде-бубайри "Чехидаз
гъурмет ая", "Чехидаз яб це", "Ди-
де-бубадиз, амле-стахадиз, жува-
лай чехидаз яб тагайди чехи ба-
ладик акалда", "Муаллимрин гаф
квадармир", "Мугъмандин хатур
хуьдай зат я" лугъудай ва маса
меслятар, насигъатар гудай, аял-
рин амалрал квалле ва куьнеда
гуьзчивал ийидай. Амма, гъайиф
хъи, са бязи тербиячийрихъ авайди
тек са гъурмет ая лугъур гафар,
тлалабунар я. Ихътин гъурметди-

дай тежерарни ава. Са члавузни
гъвечиди вичелай чехибуру, диде-
буба алай чкадал куьнт яна къат-
кидач, саймиш тавуна къвачер га-
дардач, ички хъвадач, плагъус члугъ-
вадач, лазим тушир ихтилатар ий-
идач, жувавай гъвечидаз къурху
гудач ва ик мад. Игътин гъурмет-
хатурдин къайдайри жегили инсан-
рин намусдин михъивал гуьнгъуна
твазва, патарив гъайбуруз инсанви-
лин рекъер-хуьлер гъибур ятла, ачу-
диз ашкара ийизва.

Аялрик гъурметдин гъиссер
кутунин карда жемятни къережда
акъваз тавун лазим я. Месела, гзаф
вахтара чаз, агъсакъл кимел атай-
ла, къвалав жегилир гватлани,
адаз чка гузвай яшлу итимар аква-
да. Яни жегилириз таъсир авун па-
тал. Бирдан жегилир къуьмада
акъада, абур, регъувилер авуна,
тадиз яшлудан гъил къуна, ам къу-
лай чкадал ацукъарда. Ибур вири

хъфейдан вилик чеб, чпин тухум ви-
ляй вегъезва.

Гена куьне фикир гана жеди, ка-
маллу, савадлу, арифдар агъса-
къалди бицлек гъикл диндирмишда-
тла. Ада, патавай фидайла, аялдин
гъиле садра-къведра яр-емиш, са
ширинлук твада. Чехида ийизвай
ихътин рафтарвилиз халкъдин педа-
гогикади диндирмишун лугъуда.
Къе вуна аял диндирмишда, пака а
аялдикай хъайи итимди вун сай-
мишда, - лугъуда арифдар агъса-
къалри.

Халкъдин тежрибада аялар,
гъвечибуру диндирмишдай, сай-
мишдай са къадар къайдаяр мягъ-
кем хъанва. Месела, салам къабу-
лайдалай гуьгъуьниз, чехида гъве-
чиддахъ галаз дерди-гъал ийида,
яшариз килигна, ихтилатралди аял
жуваз барабар яз къалурда, аялди
тамамарзавай крарин тариф ийида,
аялдин, жегилидин рикелай ала-

ла, анал алайбуруз сифте нубатда
салам гун; пар гъай инсандиз куь-
мек, рехъ гун; чехибуру гузвай мес-
лятдиз, ийизвай ихтилатриз дикъет-
дивди яб гун; чехибуру алай чкадал
кендирагъ жакъваз, плагъус члугъ-
ваз, сивяй чиркин гафар акъудиз
тахъун; маса инсанрикай, абур ала-
чир чкадал, иллаки жувавай чехи-
бурукай рахшандар, пис рахун та-
вун; зайиф ксар ва гъвечибуру жу-
вакай бейкефардайвал тавун. И
дережайри, къанун-къайдайри на-
муслу ва тамам сабурлу инсан жез
куьмек гузва.

Виридалайни важиблуди жува-
вай жув намуслувилелди тухуз
хъун я. И рекъай лезгийрихъ са къа-
дар меслятар ава. Месела, къачун
чна хуруьн ким. Кимин тербиядин
къайдаяр - ибур вири халкъди (же-
мятди) къабулнавай кимел жува-
жув къиле тухвана кланзавай дере-
жаяр, яни инсандиз кутугай теже-

► *куьмек гуз вахтунда ва ви-
ри санал къведа;*

► *квалахдив чехида ла-
гъайвал эгечда ва гъакл куьтягъ-
ни ийида;*

► *куьмек гудайла, гъар сада
квалах масадалай гзаф ийиз
алахъна кланда, садалайни усал
хъана виже къведач;*

► *ял ягъунни, шадвални, амай
крар вирида санал ийида;*

► *квалах куьтягъайла, жуван
дамахар, фурсар авуна кландач;*

► *жува авур куьмек са чла-
вузни касдин чинал гъалчдач, ри-
кел хкидач.*

"Хъсанвал авуна, рикелай
алуд, жуваз авур хъсанвал рикел-
лай алудмир"; "Низ гъурмет-ха-
тур, пис-хъсан вуч ятла чидатла,
авур гъурметдин гъавурда ам
акъазватла, а касди вичиз авур
хъсанвал, хатур-гъурмет са
члавузни рикелай алуддач", - лу-
гъуда дагъустанвийри.

Дагъустандин халкъариз, гъа
жергедай яз лезги миллетдизни,
хатур-гъурмет низ (аялдиз, диде-
бубадиз, вах-стхадиз, амле-мирес-
диз, гъвечи-чехидаз, яр-дустуниз,
дишегълидиз, агъсакълдиз, леж-
бердизни карчидиз, зегъметчидиз-
ни къуллугъчидиз, муаллимдазни
алимдиз ва ик мад), мус ва гъикл
авун лазим ятла къалурзавай къай-
даяр, тежерар, жуьреяр ава. Ибур
гъар са инсанди лап гъвечи члава-
лай дериндай аннамишна, къатла-
на, фагъумлувилелди вичин яшай-
ишда ишлемишна кланзавай къада-
рар я.

Куьрелди, халкъдин вичин та-
рихда асирралди лигим хъана чка
къунвай гъурмет-хатурдин къай-
дайри гъар са эркек ва я дишегъли
инсандиз лап аял чвалалай диде-
ганвай тларвал, тухумцел, хуь-
рел-квалел са лекени тагъана, на-
мус-гъейратдин рекъе хъуниз куь-
мек гузва.

Къуй чи халкъдин векилар чеб
чпин, ва амай халкъарин арада
мадни гъурметлу хъурай. Гъур-
мет авай чкада миллетдиз берекат-
ни, девлетни жеда, авадан уьмуьр-
ни, бахтлу къадар-къисметни.

„Амукъзава тӀал жез шиир рикӀе зи...“

Кичибег МУСАЕВ,
Дагъустандин халкъдин шаир

Зав шаирвал ийиз тазвач...

Маса крар, месэляяр вилик жез -
Зав шаирвал ийиз тазвач уьмуьрди:
Гагъ вахт тежез,
гагъ кефи, гьевес тежез
Кхьиз тежез амукъзава шиир зи.

Кхьиз тежез - тек-тек цӀарар, къатӀар яз -
Амукъзава тӀал жез шиир рикӀе зи.
Уьмуьр,
кхьиз, акъудиз тур шиир зав
Им Аллагъди тур пай я къван хиве зи...

Дуьньядай зун гъайифар гваз рахкурмир,
Уьмуьр,
вавай за мад тӀалаб хъийизва:
За ваз авур са писвални авач хьи,
Бес на вучиз, лагъ, заз писвал ийизва?!¹

¹ Ихтилат шиирар кхьийиз мажалар, талукъ гьалар тахъуникди, абур кӀелдайбуруени яб гудайбуруе агакъдайвал, абуроз жуван ван жедайвал ийиз тахъуникди жезвай фикирдикай-дердиникай я.

Гилан инсанрин амалар акваз...

Регуьвал, ягъ-намус,
абур чиз амач...
Гунагъ вуч, суваб вуч
ятӀа чиз амач...
Са юкъуз, зи дуст,
и
гафарни кваз лап
Ван техжер - амачир
вахтни жезва жал?! -
Гьуьрмет хуьн кланзамач,
хатур хуьн кламач,
Дуьзвал, гьахъ-дуван хуьн,
инсаф хуьн амач...
Амукъдайди вуч я - чун гьикӀ жедатӀа?
Лугъудай - къайгъуда авайди авач!!
...Инсанриз инсанвал
кламайди туш жал? -

Я Аллагъ,
бес На гьикӀ
эхзава и гьал?!
* * *

М.С.

“Физва югъди зи пенжердин кланихъай
къуд патахъни
Инсанарни машинар худ
са нин патав ятӀани -
Авач садни закай хабар къаз къвез авай
патав зи, -
Кхьизва заз вуна, -
зун
ви рикӀел къванни алани?”.

Сабура, дуст,
зи гьални гьакӀ текди, кефсуз-ажузди
ЯтӀани
жез-тежезни зун рекъева
къвез къилив ви...

На
“анжах са вун”
кхьизва,
амма пака гьа зунни
Амач хьайтӀа, ахпа бес низ
язух атуь, кесиб, ви?...

Сабура - сабура ая.

Къуьзуь къуншини адан куьгъне тар

Ацукънава зи дуст тарак
гьар жуьредин фикирариз:
- ... ГьикӀ, вучиз,
тар,
залай пара
жезвайд я вун яшамаш?

Вун залай квел артух я къван,
квел хъсан?!

- Захъ нефс авач,
за садазни зарар гузвач
зак хата квач,

Инсанриз,
вун хътинбуруз
вахтар-яшар пара гунни

Дуьз жедача -
хатани я,
эй авам!..

* * *
Багъишламиш ая чаз,
чан экуь -
варз, гьед алай йифер,

Куьн рикӀелай алудзава чна -
къвез яб хгузмача:

Гъилин эквер -
лампа, фанар бул хъанваз, фурс аваз къиле
Чна квекай квел рикӀ алай
маниярни лугъумача...

Гъайифарни..., кичӀевални жезвайди заз,
чи хъйлай хьиз

Вацраз, гьетрез
чаз экв гуз клан тахъункайни я, зи дуст,
Инсанривай, чавай

гьа са патахъай хьиз
Муькуь, атӀа патахъайни фагъумиз хьун
тавуникайни я, зи дуст...

Вацран гьетрен нур-экв, сир, дад
чи фанарихъ гьич жедай туш,
Гъилин, Чилин затӀар, крар
Цавунбурув гьич къведай туш!

Чухсагъул ваз, кукупӀ (КукупӀдиз чи къилел къведай хата-баладикай чалай вилкамаз хабар жедайди я лугъуда)

Начагъзаваз,
хъанваз ийир-тийирни
Палатада азабдик квай йикъара
Пакамадлай няналди,
лап йифизни (!)
Гьа са “ку-ку” гьикъван хъурай япара?!

Икрагъ хъана ахъайзамаз за пенжер,
Тарай кукупӀ рахаз заз ван хъурзава:
“Инсанар, куьн ахмакъ, буьркъуь туш -
куьне
Вучиз куь квал-чил, тӀебиат чӀурзава!

Куьне акӀ клур гуз чӀурзавай абуроз
Квекай лап хъел хъункай хабар ава ваз.
Куьне и кар фагъумдалди
абуру
Квез къисас къаз кичӀез
ахвар авач заз”...

...Зидини дуьз хъанач хъел атун вакай,
Кланзавайла ваз чухсагъул лагъана?
...На чи рикӀел
абурулай чун ваь,
ваь!?

Зи Каспий гьуьл

Гьикъван йикъар, вахтар фенвай
Заз кланзаваз
ви патав жез
Ви яд, лепе къаз гьилерив
Ваз кланзаваз
зун патав жен

Туьмердайвал на заз жезван
Зал вил алай циф, лепедив,
Аламатни жез аваз зун
Ахътин югъ, вахт хьун тавунал
Чун са яргъа авайбур ваь.
Лап патав гьайбур ятӀани,
Чанарик сад хътинди тир
Ачух, гегъенш, такабурлу
Дурумлу рикӀ-руьгъ кватӀани.

Ингъе гила хвешивилляй
Гарданрани къужахра жез
Агатзава, шадзава чун
Яхъ! - къуна твах вилаятар
Ви гъайбатар, гужлувилер
Къалур ийиз, чир ийиз зун!..

Твах -
хкваш зун гана сирлу
Къуват жуван -
лезги гьуьлуьн.
Белки къени хъижен завай
И дуьнья чи лезгивилив!

... “Турмагъдал гум алаз хъурай”,
Лугъудайвал
каф - лепелаз
Хъурай ви къил,

чан лезги гьуьл -
Сагърай вун! Ваз аферин
икӀ

Шадарзавай, хажжавай
Зи руьгъ, зи рикӀ, кефи-гуьгъуьл!
* * *

Эльдараз

- Вири хазва инсанар яз -
амма куьз
Инсанвиле амукъзавач чехи пай?!(!)
Вучиз авач

я сад,
я са затӀ, са сир
ИкӀ тахъуниз чара-дава ийидай?!!

...Ава -
Ам я рикӀел Аллагъ,
намус хьун!

(Авач лугъун гунагъ жедай кӀвалах я):
Жеда рикӀел -

инсанвиле жеда чун!
Жедач рикӀел -
инсанвилляй акъатда!..
* * *

Гъейран жезва, мягътел жезва,
Акваз и бицӀек:

Мус акуртӀан
акваз гьакъван

Хъвер ийиз, хъуьрез. -
(Гаф крар, затӀар, гьалар
Дуьнья-уьмуьрдин
Чизвача ман:

писни хъсан
Хийир-шийирни)... -

Хъвера - хъвера, бицӀек,
къайгъу,

Дерт, гьам авачир -
Ахпа,
абур жез -

хъвер жер туш
Икъван, гила хьиз...

Х. Тагъиран сурал

“Ви гуьрчегвал садахъни жеч,
Чан зи хайи диде ватан” Х. ТАГЪИР

Багъишламиш - (жегъил тир ман) -
ГьакӀ ви чӀалахъ тежез хъана,
Дуьнья тирвал къекъвез хъана
Зун, дуьньяда

дугъриданни
Авай туштӀа
чириз

лезги ватан хътин
Гуьзел, гуьрчег маса макан. -
Авачирди субут хъана

Хтанва зун, атанва зун
Ви сурал ваз дуьа ийиз,
Лап дуьа хьиз тикрар хъийиз

Гьа къве цӀар масан -
Абур, ви тӀвар

лезги чил клан
Хъунин
халис лишан я заз,
Тагъир буба чан!

“Садвал” гьайтӀан сад тахъай чун?..

“Садвал” тешиклун рикӀел атайбур,
тешикл авурбурни чун, лезгияр ятӀани,
чун гьа, сад жен тийидай, гьарда вич
лугъуз, “гьардаз вичикай хан ийиз”
кландайбур яз амукъзавани?...
Виридалайни кландай хьи,

зав
лезгияр -
чун, чи клани хайи халкъ

Сад-садал шад тир, са мурад-метлеб авай
са хизан хьиз акуна;
Гьарда, вичин чка, буржи чизваз,

гьарда
вичин намус, вичин тӀвар
ГьикӀ хуьдатӀа,
жуван халкъдин намус-тӀварни
якъин гьакӀ хуьз акуна!

Амма - гъайиф (талгъуникай-чуьнуьхункай
хийир-файда авай туш),
Эсил ферли-ферхли тӀварциз лайих тежез
лаклабарни жезва чал!

ИкӀ гьикъван хуьй, гьикъван жеда?!
Гила къванни,
я дуст, юлдаш, бесрай-тӀун! -

“Садвал” гвазни сад ийиз жен тийидайбур
лугъудай тӀвар къвезва чал (!)...
... “Ягъ тежедайда еке къван къадайди я” -
чи мисал чал вирида

Гьалчзава къван хьиз,
акваз чи
къуру гьакӀан
гафар, чак квай нуксанар...

ЛагъанватӀа
вирибуруз ван жедайвал
чун чна сад ийида -

Гафни, карни садна
хуьуьруьр тийин чна
чал
такӀанбур, душманар!!

Фимир, лезгияр,

лезги чилер таз...

Маса чкайриз физ, гьакӀ хъсан акваз -
гъанра амукъни ийиз, чеб хайи чиликай
атӀунал атун мумкин тир лезгийриз

Фимир, лезгияр, -
къакъудмира къил
Хайи пак лезги чиликай жуван
Тахай чил

а ви чилелай хайи
Вуч авуртӀани жедай туш хъсан.
Чарадан мука хамир какаяр -
Ана хуникай хийир авай туш;
Маса чилера ийимир мукар -
Ахътин мукарехъ эхир авай туш.
Чан алайдни, рикӀ авайдни я

чи
Жуьрэт, такабур авай лезги чил,
Ам гьахъ-дувандал я кӀевидини,
Вафасуз хъана куьн негъиз тамир! -
Лезги чили негъ авур лезги,
вав

Лезги чилин рикӀ агатзамай туш,
Жуван чили жув негъай дертни тӀал
Сурани валай алатзамай туш!

Замана, вахтар къвез фирдавай,
чи
Абур-намусни физва, жез тӀимил;
Гилан гьаларни шартӀар багънайиз
Ша, чна масанрихъ ял хъийин тийин!
Фейла, галкӀана гъанра са жуьре,
Амукънийизва хквенни тийиз,
Инравай жуван берекат чилер
ГьакӀ вил алаз таз, иессуз ийиз.
Масанравайбур,
куь чил, куьне тур
Къачузва гьатта миллетри чара:
Темягъ, пул авай вуьж клантӀани хуьй?
Гьаданди жезва куь чил, куь чка...
...ЭкъечӀна феи верч-цицибни кваз
Хкведай затӀ я квалихъ, мукарехъ... -
Намуслу жен чун -
вафалу жен чун
Жуван хайи пак чилиз - накъвариз!!

ЧУБАРУКАР

* * *

Гъурметлу дустар! Ингъе гатун сифте варз - июнь алуькзав. Йикъар яргъи я, йифер - куьруь. Гъава хъсандиз чими хъанва. Багълара плинйар яру жезва. Салара сифтегъан некъияр, кул-кусрал къибришар, цлирицлар асакънава.

Чуьлда авай къван цуьквер вуч я! Гъикъван къекъвейтлани, тух жедайвал туш. Булахрилай булахрал, синелай синел алад - дуьнья мадни гуьзел яз аквада. И члавуз вили цавун тагъдиллай хци лувар квай плагъидини вич виридалай бахтлуди я лугъуз мани яда...

Ибур пис йикъар я садани лугъудач. Амма цли са къадар четинвилер, къадагъаяр, къулайсузвилер ацалтна. Чуру азарди чун гзаф хъсан крари-вай къакъудна. Чи мектебра тарсарни маса тегъерда фена. Компьютеррин, смартфонрин, телефонрин къумекдалди. Амма чун секин хъана акъвазнач. Чна клелна, чирвилер къачуна, имтигъанарни гъуз гъазур я.

Къуй алуькнавай гад вирибур патал сагъламди, къайгъуйрив ацлайди, ял ягъиз, клвалахдайди хъурай! И чин чна квез багъишзава.

Ажайиб къиф

Мах

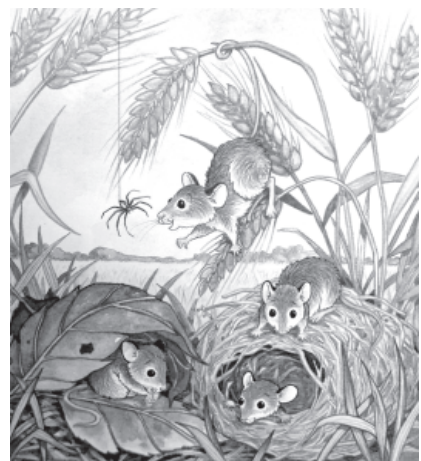
Нурудин НАСРУЛЛАЕВ

Алмаса вичин гектар чиле къуьл цанвай. Куьлуьз-куьлуьз къацу цирер, рипер хъиз, чиликай хкатнавай. "Пагъ-пагъ, къуьлуьн гъамбар жеда цли зи ратрал!" - хуш хиялра гъатнавай кас. Амма никлик къиф ктканвай. Кам вегъей чкадилай къиф къарагъзавай. Теквен-теквен авунвай чил. Чебни, кас акурвалди катиз, теквенриз икис жезвай.

"Иу-ув, ибурунди дяея я! Валлагъ, чуьк тавуртла, ибуру зунни мумкин я тлуьн! Са серенжем къабулна кланда!" - хиялна Алмаса.

Меслятар гзаф гъилелай-туплалай авуна. "Дарманар вегъейтла, абуру регъатдиз терг жеда. Маса кар къада! Яд! Яд ахъайда за! Гъа теквендай акъатай - акъатайдан къилиз пер чуькведа. Зи вилик къий рекуьдайбур..."

Алмас, зиянкярриз дуван къаз, никел фена.

Ада вичин накъ чуьхвена къурана симиник кумай перем тади кваз алуькна, перни къачуна. Ахъайна яд. Къалабулух акатна къиферик. Экъечзава са-сад теквенрай. Алмас, пер цава къуна, калтугзава катзавай къиферихъ. Гъа сад язава - галуькзавач. Муькуьди язава - галуькзавач. Артухлама перцикай хкатай ятаркъарар вичиз ягъиз, вич къацуьза. Ятлани, гъил къачуз кланзавач, амма акъазва, гуж гъалиб жезвач, русвагъ жезва це.

- Ваклан малар! - лугъузва, - беябурна куьне зун. Куь гуьгуьна гъатайтла, къиф-

рен тай хъана лугъуз, зал хъуьруьнни мумкин я...

Пер тикдиз чилиз яна, перцин тумунин къил къуна, акъваз хъана Алмас. И арада адаз, перцин тум къунвай гъилин перемдин хилай са зат! хурудик, ахпа руфуник фейиди хъиз хъана. Къифер рикле аваз, кич кткай адай гъарай акъатна: - Къиф! Класзава-а! И ван жезва патав гвай члурал вичин клелер динжарзавай Мезел халуьдиз. Адани гъарайзава: - Яхъ! Яхъ! Ахъаймир, а мердимазар!

Къвезва Алмасан патав, чин асуннавай.

- Къунани! Чуькьюьк! Чуькьюьк киче тахъана! Алмаса, сарар-сарарал илисна, клевиз чуьквена, мад гъарайна:

- Гъа-ан, эхир хъана адан. Гила класзамач, - бушарна гъилер. Гъасятда мад гъараяр акъатзава. - Класна, класна-а!

- Яда, вал чан алачни, залум! Чуькьюьк вуна а залум! Къиф рекъиз жезвачни? - туьнт жезва Мезел халу. Ада, садлагъана ялна, и теспача хъанвайдан перем хкуьдна шалвардикай. Тадиз руфуниз килигна. Авач къиф. Къифрен рангни авайди туш. Руфунин хамуник клир ккланвай. Перемар симиник куьрсардай ракъун бици клир. Гъам тир класзавайди!..

Къиф чуьквезвайди хъиз, клиринин хилер чуьквейла, адан сив ахъа жезвай. Туплар бушарайла, клиринин сив тларам хъижез, мад класзавай.

Руьгъдай хъвер акатай Мезел халуьди, рикел аламуькдай са гъеччи зарафатни хуй лагъана, Алмасан руфуник квай клиринин сив къве туьлв къуна, са жизви чуьквена.

- Иув, класзава - класзава - а! - мад гъарай акъатна Алмасай.

- Гъан-гъан, де хъана. Гила гъавурда гъатна! Мад вун клас хъийидач ада. - Адан туьд зи гъиле гъатнава.

- Фад ам зи гъиле тур! - къил агъуз тийиз, гъарайзава Алмаса.

- За къурдал виегъ жезвани. Ма ваз а залум къиф! Дуьз яхъ, туб клас тавурай! - клуфук хъвер кваз, перемдикай ракъун клир хкуьдна, Алмасан гъиле вугана.

Тажуб хъайи Алмас, сив ахъа хъана амуькна.

- Мад саферда перем алуькдайла, килигна алуьк, клирерни галамаз алуькмир! - лагъана, Мезел халу тади кваз вичин клелер галайвал хъфена...

"Къифрен тай жедач лагъайди гъеччи клирини ик! ажузарда?" - рахазвай ам вич-вичив...

Балайрин вун къилел алаз, Алагъди сагъвал гурай ваз, Са виш йис вун яшамаш хуй, Хайи югъ ваз мубарак хуй!

Дагъви халкъдиз ава адет: Бубад тварциз ая гуьурмет. Буба я гъар клвалин девлет, Хайи югъ ваз мубарак хуй!

Усугъчай

Азим БАГЪИРОВ

Хайи югъ мубаракрай!

Неведи члехи бубадиз

Ассалам алейкум, Демир Буба, Чи хизандин члехи арха, Шад йикъар ваз пара акуй, Хайи югъ ваз мубарак хуй!

Гатуздагъ

Хуьруьг ТАГЪБИР,
Дагъустандин халкъдин шаир

Гатуздагълар акуртла квез эгена,
Цийи сусар хъиз акъвазда чегена.
Чиг вегъена инжи хътин векъерал,
Ша лугъуз чаз эверзава мехъерал.

Четинвилер, мекъивилер къулуьхъна,
Къвазнава, мердвилин суфра ачухна.

Шуькьюьз рахаз ширин, дадлу булахар,
Архарив гвачни ажеб дамахар!

Чубанар ацуькна санал, хъуьрез шад,
Кфилдай язава ширин тир баяд.
Сад-садак акахъай члавуз клелни хеб,
Гуьзел тушни гъа и ара хуп! ажеб!

Санал къатух, санал нисидин челег,
Санал гъери, санал къаймах,
Санехъ рамаг, санехъ нехир, санехъ там, -
Хуп! гуьзел я вахтарикай и макъам!

Къварчагърин цлирер Дидедикай чи мани

Зарема КЪАДИМАЛИЕВА, 9-кл.

Диана РАМАЗАНОВА, 5-кл.

* * *

Зун пакамаз къарагъайла,
Диде патав акурай заз.
Ширин мецел рахадайла,
Тавазвилер авурай заз.

Диде, ширин инсан я вун.
Валай багъа кас авай туш.
Виридалай хъсан я вун,
Са касни ваз хас авай туш.

Милаймдиз рахадайла,
Зи рикиз хуш жеда диде.
Зи къил тлада хъи, лагъайла,
Вилел нагъв гъиз, шеда диде.

Диде, за ви кефи хадач
Гъич садрани зи умуьурда.
Члуру клвалах гъиле къадач.
Ви дердияр за туькьюьрда.

Вун авачир са югъ тахъуй,
Зи гъалар лап четин жеда.
Вун гъамиша зи патав хуй,
Зи риклин тлал секин жеда.

Рузана МЕЖИДОВА, 10-кл.

* * *

Дидедикай мани лугъун хас я чаз,
Хур ацурна, ширин-ширин аваздал.
Чун хурудал къуна чими ийидай,
Мекъи тушир, хъайитлани аяздал.
Диде, рехи тахъуй къилин чларар ви,
Балайрикай рик шад хъурай гъамиша.
Дуьз рекелди къурай элди тварар чи,
Рикин ялав балайриз на багъиша.
Гъар гафуна дидевилин муьгуьуббат
Аквазва чаз берекатлу чинай ви.
Диде, ширин я вун - бахтлу гъакъикъат,
Веледрикай рикиз регъат хъурай ви.

* * *

Диде, за ваз са гаф лугъун:
Зи дердинин дарман я вун.
Гъиле садра за тафт къачун,
Шириндиз са гъава лугъун.

Ви лайлайдин ширин сесер
Зи япара амазама.
Зи манидал жемир серсер,
Зун ви къвалал алазава.

Диде ширин нямет я вун,
Гъич садрани гекъиг тежер.
Чаз лайих я гуьурмет авун,
Милаймдиз хуьдай тегъер.

Диде, вун сад я, мад авач,
Валай гъейри, зи хъсанди,
Вун авачир ери кландач,
Виридалай зи масанди.

Миладина АБДУЛМЕЖИДОВА, 7-кл.

* * *

Умуьур - яшда чи дердинин
Диде, вун я дарман чаз.
Бала члехи авун патал
Гъайиф текъвер чанни кваз.
Ви ширин сес, лайлай ягъай,
Япараваз хъсан тир.
Балайриз куьн виридалай
Клан я, диде, масан тир.
Гъич садрани такурай чаз,
Ви ачух чин пашмандиз.
Жеда диде гъуд агъуьриз,
Чун паталди душмандиз.
Дидедин гаф, дидедин кар
Дуьз акун я бахтлувал.
Вине къуна дидедин твар,
Гуьурмет хуьн я гъахълувал.

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Хтул Пенкер

(Члехи бубади хтулдиз)

Чан бубадин цуьк хътин руш,
Дидедин твар я ви - Пенкер.
Вун билбилдиз ухар я, къуш,
Хъурай гзаф бахтар, Пенкер.

За умудар кутаза вак,
Акъуллу руш, авач хъи шак,

Масабуруз гумир на яб,
Фикир ая дерин, Пенкер.

Тарсарни ви хъсан хъурай,
Вахъ юлдашар пара хъурай.
Ви гъилери фу чаз чрай
Ам бубадиз нуш я, Пенкер.

Гъич акъвазмир вун гуьгуьуна,
Къил агъузмир садран вуна.
Жуван хатур къалур гъарна,
Виридаз хуьх ширин, Пенкер.

Гафарин алемдай Биневур, бугъубугъ

Чи члалаз урус члалай атанвай **фундамент** гафунин чкадал **хандак** ишлемишзавай дуьшуьшар чал тлимил гьалтзавач. Члалан алим А. Гуьлмегамедован баянрин гафарганда "хандак" гафунин мана ик ачухнава: чил яргыи патахъ деринвал аваз эгъуьнна хъанвай чка. Гьелбетда, **хандак** гафунин мана анжах **фундаментдал** сергьятламиш хъанвач. Гьаклан къанавдизни **хандак** лугъузва: "Виринрихъай дерин хандаклар яна, яргыи къаратикенралди клеьна". (А. Искендеров, "Самур").

Фундамент гафунинхъ нугъатра жуьреба-жуьре эквивалентар хъун инкар ийиз жедач. Мисал яз, клеьзавайбурун гегьенш къатариз малум тушир "биневур" гаф гьикаятчи Шихмурат Агъакеримован "Кварар амаз гичинар хада" эсерда гьалтзавач: "Къедавай хкажи тахъай къван, ада текдиз хкажна, биневурда эцигдай". **Биневур** фундамент тирди алим Къ. Акимован гафаргандани къалурнава. Лезги члалан баянрин гафаргандал асаслу яз, "бине" гаф чи члалаз араб члалай атанва.

Бугъубугъ твар алай гьашарат чин тийидай ксар бажагъат ава. Адаз къве лув авай тивет лагъайтлани жеда. Гафарганра адан урус члалан таржума **слепень** яз къалурнава. Маса чешмейрай чир хъайивал, анжах диши **бугъубугъри** гъайванриз ва инсанриз класзава, иви хъвазва. Яни бугъубугъ иви хъвадай жинсинин гьашаратрик акатзава. Инал **бугъубугъ** (слепень) ва **бувун** (овод) гафарни (винел патан акунрай и гьашаратар ухшарбур ятлани), какадарна виже къведач. М. Гьажиеван гафарганда **овод бувун** тирди къалурнаватлани, скобкайра "малар класдай еке тивет" я лагъанва.

Къейд ийин, са жерге чешмейри (гъа жергедай яз - С. Ожегован урус члалан баянрин гафаргандани) **овод** ва **слепень** кылдин гьашаратар тирди тестикъарзава.

Эгер **овод** гьашаратдиз **бувун** лугъун дуьз жезватла, и дуьшуьшда чавай ам малар класдай тивет я лугъудай зенд инкариз жеда. Гьакъикъатда **бувундивай** (овод) клас ийиз жезвач, анжах адан шарагар, иви хъваз, маса гъайвандин къене яшамаш жезва, яни паразитар хъыз.

Чи ватанэгълийар - гъар сана Илимдин куклушрихъ

Агъмед МАГЪМУДОВ

Медицинадин рекъай илимдин хиле агалкъунар къазанмишзавай чи ватанэгълийрин жергеяр гъар йисуз цийи твараралди къалин жезва. Нубатдин шад хабар чав и мукъвара Москвадай агакьна: ерибине Ахцегъ райондин Чеперин хуьрай тир **Фатима Насреддинова СЕЛИМОВАДИ** В. И. Кулакован тварунихъ галай акушерстводин ва гинекологиядин милли центрада агалкъунралди медицинадин илимрин кандидатвилдин дережа къачун патал диссертация хъена.

Фатимадихъ алакьунар авайди гьеле мектебда клеьзамай йисара раиж хъана. 2007-йисуз рикле члехи къастар авай руша Дербент шегьердин 8-нумрадин юкьван мектеб къизилдин медалдалди акъалтарна, И. М. Сеченован тварунихъ галай Сад лагъай МГУ-дик экечна. Инагни Фатимади яру диплом ва къизилдин медаль къачуналди куьтягъна.

Алакьунар авай лезги руша клеьлунар медицинадин илимрин доктор Г. М. Савельевадин илимдин регьбервилек кваз М. В. Ломоносован тварунихъ галай МГУ-дин фундаментальный медицинадин факультетдин кафедрада давамарна. Вадралди имтигъанар вахкай жегил духтурдиз "Акушерство ва гинекология" пешекарвилей махсус сертификат гана.

Гуьгуьнлай Фатима Селимова академик В. И. Кулакован тварунихъ галай акушерстводин, гинекологиядин ва перинатологиядин рекъай медицинадин илимрин ахтармишунрин милли центрада

"Акушерство ва гинекология" пешедай аспирантурадиз гъахъна.

Аспирантурада клеьлай йисара Фатимади хейлин литература клеьна, илимдин чешмейр ахтармишна, вичин кваллах вири патарихъай тамамди хъун патал члехи зегьмет члугуна. Ада кьиле тухвай илимдин ахтармишунрин нетижаяр ВАК-дин журналра, маса изданийра чапна. Аспирантурада клеьзавай йисара адан къелемдикай илимдин 6 макъала (вири Урусатдин илимдин махсус журналриз акъатна) хкатна, уьлкведин дережада аваз кьиле фейи конференцияра, маса мярекатра иштиракна. 6 конференциядал, гъа жигъетдай яз 2017-йисуз Испанияда кьиле фейи мярекатдалди, Фатима Селимовади вичин докладар клеьна.

Илимдал машгул жезвай йисара жегил пешекарди аялар тежевай хизанриз медицинадин рекъай куьмек гунир, диагностикадин

къайдаяр чирна, дуьм-дуьз диагноз ва герек тир раб-дарман (сагъар хъувун) тайинарун патал ультразвуковой диагностикадин, илимдин нетижайриз кьимет гуьзай статистикадин методрай кьил акъудна. Са гафуналди, медицинадин илимрин доктор Светлана Григорьевна Перминовадин ва медицинадин илимрин кандидат Надежда Владимировна Козыринадин илимдин регьбервилек кваз диссертация кхъей пуд йисан къене ада вич алакьунар авай пешекар, илимдин куклушрихъ ялзавай духтур тирди тестикъарна.

Диссертация хуьзвай члавуз комиссиядик квай вири членри (22 кас) Фатима Селимовадин кваллахдиз еке кьимет гана ва ам медицинадин илимрин кандидатвилдин дережадиз лайихлу тирди къейдна.

Мисал яз, Москвадин областдин акушерстводин ва гинекологиядин илимдин ахтармишунрин институтдин репродуктологиядин отделенидин руководитель, профессор Ксения Краснопольскаяди Фатима Селимовадин илимдин ахтармишунар тамам кваллах тирдакай лагъана. Адан кваллахда аялар тежевай хизанриз репродуктивный технологиярикой менфят къачуна куьмек гунир цийи къайдайрикай кхъенва. Медицинадин илимрин доктор Александр Гзгъанани жегил алимдин диссертациядин кваллахдин тарифна.

Фатимадин рикле гзаф къастар ава. Чи мурад абур вири кьилиз акъатун я. Илимдин куклушрихъ физвай рекъевай кьегъал рушаз чна югъур хуьрай лугъузва. Къуй ви уьмуьрдин рехъ са манийвални авачир шегьредиз элкъуьрай!

ри иви яргъалай гьиссзава, гъавилей эгер инсандал хер алаз хъайитла, ам варанар яшамаш жезвай къурхриз фин хаталу я.

- Къурунавай емишрихъ абурухъ хъайи звелан менфятлу такъатрин члехи пай кумукъзавач.
- Са килограмм вирт кватлун патал чиж 4 миллиондай гзаф цуькверал фин чарасуз я.
- Банан гъеле-меле агъурган гъин тийидай емиш яз гьисабзава, гъавилей ам пюредин жуьреда бицекризни гуьза.
- Гегьеншдаказ раиж хъанвай члалар фикирда къуртла, сад лагъай чкадал китай члал ала, къвед лагъай чкадал - испан, пуд лагъай чкадал - ингилис.
- Китайдин рагъаклидай паташекердин чкадал чайдиз кьел вегьена хъвадай къадим адет кардик ква.
- Марабу твар алай къушравай цава лув гудай береда ахварни ийиз жезва.

Дуьньяда

Коронавирус:

28-майдин рекъемар

Чи уьлкведа эхиримжи юкьуз 8371 касдик коронавирус акатна. "REGNUM" чешмедин делилралди, идан гьакьиндай Москвадин оперштабди малумарна.

28-майдин делилралди, санлай Россияда коронавирус акатнавайбурун къадар 379 051-дав агакьнава, абурукай 4142 кас къенва, 150 993 - сагъар хъувунва. Санлай дуьньяда лагъайтла, 5 707 163 кас коронавирусдикди начагъ хъана, абурукай 355 956 - къенва, 2 361 612 - сагъар хъувунва.

Хейлин пешекаррин фикирдалди, коронавирусдин винел уьлкведивай гатун эхирда гъалибвал къачуз жеда.

Китайдиз вирус хъфена

Эхиримжи йикъара Китайда коронавирус акатай цийи дуьшуьшар дуьздаль акъуднава. "Reuters" чешмедин делилралди, начагъ хъанвай къве кас къецепатан уьлквейрай хтанвайбур я, мад са инсандик Китайдин мулкара вирус акатна.

Къейд ийин, тлугвал пайда хъайидалай къулухъ сифте яз Китайда 22-майдиз коронавирус акатай цийи са дуьшуьшни хъхъанач. Эхиримжи рекъемар фикирда къуртла, Китайда 84 агъзурдалай гзаф ксарик коронавирус акатна. Абурукай 4 агъзурдалайни гзаф ксар къена.

Мажибриз таъсирна

Уьлкведа коронавирус чуьлунихъ галаз алакьалу яз кардик кутур сергьят эцигнавай серенжемар себеб яз саки члехи пай россиявийрин мажибриз къадар тлимил хъана. Идан гьакьиндай "Работа.ру" чешмеда къалурнавай делилри шагьидвалзава. Махсус ахтармишунар майдин вацра 18 йисалай виниз яшда авай 2300 россиявидин арада кьиле тухвана.

Ахтармишунрин нетижайрал асаслу яз, кваллахдик квай 58 процент ватандашрин зегьметдин гьакьни абуруз кваллах гайибур агъузарнава. Хабарар къурбурукай бязибур чеб премийрикай магърум хъанвайдакайни лагъана. Ватандашрикай 39 процентдин мажибар икьван члалдай хъайи дережада аваз амуькнава. Ахтармишунра иштираккай анжах 3 процент ксари чпин мажибар кжаж хъанвайди малумарна.

Гъалибвилдин парад 24-июндиз

тешкилда

И йикъара РФ-дин Президент В. Путина уьлкведин оборонадин министр С. Шойгудихъ галаз кьиле тухвай совещанидал малумарайвал, Гъалибвилдин парад Яру майдандал 24-июндиз кьиле фида. Идакай "ТАСС" чешмеда хабар гана.

Президентди члехи вакъиадиз талукъ гъазурвилер акун тапшурмишна. А юкьуз хатасузвал таъминарунин месъладал оборонадин министрстводин кьил С. Шойгу машгул жеда. "Рекъин тийир полк" серенжем 26-июндиз кьиле тухудайвал я.

Идалай вилик Госдумдин вице-спикер И. Лебедева Россиядин Конституциядик кухтазвай дегишвилериз талукъ референдумни 24-июндиз фида лагъанай.

Алимрин зенд

Лондонда авай университетский колледждин алимри субутнавайвал, мукъвал-мукъвал гилер чуьхуьнихъ коронавирус акатунин текеул тлимилардай метлеб ава. Алимри гъар юкьуз агъа клан ругудра гилер запундай чуьхуьн теклифзава. Абурун зенд "Wellcome Open Research" чешмеда раижнава.

"6-10 сеферда гилер чуьхвейтла, им коронавирусдин вилик пад атлунин хъсан тедебир жеда", - тестикъарзава махсус ахтармишунар кьиле тухванвай пешекарри. Алава хъийизвайвал, лап гзаф къадарра гилер чуьхуьни ва къадарсузвилелди антисептикар ишлемишуни хам къурурун мумкин я.

ЕГЭ кьиле фидай йикъар

Россияда 29 ва 30-июндиз проб патал тир гьукуматдин имтигъанар (ЕГЭ) кьиле фида, асас имтигъанар 3-июлдильай башламашда. «ТАСС» чешмедин делилралди, тестикъарнавай йикъар РФ-дин просвещенидин министр С. Кравцова раижна.

Министрдин гафаралди, сифте эдебиятдай, географиядай ва информатикадай имтигъанар вахкуда. Вузрик экечлиз кланзавайбуруз талукъ имтигъанар 3, 5, 7 ва 8-августдиз тешкилдайвал я.

Гьукумат цийи ийида

Белоруссияда президентдин сечкияр кьиле фейидалай къулухъ цийи гьукумат (правительство) жеда, малумарна республикадин кьил А. Лукашенкоди. Адан гафар «Пул Первого» telegram-каналди раижна.

Къейднавайвал, президентвиле къуллугъзавайди мукъвара кьиле фидай президентдин сечкирин кандидатвиле регистрация авурдалай къулухъ, гьукумдарри гъамиша гьукумат цийи авун адетдиз элкьвенва. "Им инсанриз чна нихъ галаз кваллахзаватла чир хъун патал кьилиз акъудзавай лап чарасуз месъла тир", - гъавурдик кутуна Лукашенкоди.

Белоруссиядин президентдин сечкияр ци 9-августдиз кьиле фида. А. Лукашенко 1994-йисалай Белоруссиядин регьбер я.

Чин гъазурайди - Кургуьли ФЕРЗАЛИЕВ

Къез чидани?

Итижлу делилар

- Чилел яшамаш жезвай 50 процентдильай гзаф инсанриз жив вуч затл ятла чизвач.
- Виридалайни члехи вили китдин рикл къезил автомашиндин екевилдин барабар я.
- Алтайда "Кыныкин дере" твар алай чка ава, анин вулкандин газар инсан патал гзаф хаталу я.
- США-дин штатрикай сана кардик квай къанундал асаслу яз, куьнедал акъудзавай кацерин гарданра пуд куркур хъун лазим я. И къанунди къушар къуд кьвач квай вагъшидин гьукумдикай хуьзва.
- Комодо островда авай варанрилай (члехи чурчул) чпелай члехи гъайванрал гьужум ийиз алакьзава. Абурун сарарик хаталу, зегьерлу бактерияр ква. Варан-

понеделник, 1 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с С миру по нитке
09.30 Х/ф «Родная кровь»
11.20 «Служа Родине» 12+

19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Здоровье» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+)
09.00 Новости. (16+)
09.25 «Доброе утро». (16+)
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+)
12.00 Новости. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лаан» (на рутульском языке)
09.00, 14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.30 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня»
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.40 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.45 Х/ф «Спортлото-82».
10.40 «Короли эпизода».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Д/ф «Актёрские судьбы»
08.45 Х/ф «Спортлото-82».
10.40 «Короли эпизода».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.15 «Не факт!» (6+).
08.50 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небывали».

вторник, 2 июня

РГВК

06.50«Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+

19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+)
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
09.00, 14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.00 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.05 «Давай разведемся!»
10.10 «Тест на отцовство».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Над Тиссой».
09.50 Х/ф «Ультиматум».
11.30 «События».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.25 «Спецрепортаж».
08.45 «Не факт!» (6+).

среда, 3 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+

18.45, 01.15 Передача на даргинском языке 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+)
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Магудере» (на агульском языке)
09.00, 14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.00 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.05 «Давай разведемся!»
10.10 «Тест на отцовство».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).
08.45 Х/ф «Две верси одного столкновения».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.20 «Не факт!» (6+).
08.55, 10.05, 13.15 Т/с «Последняя встреча».

четверг, 4 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке 12+

17.30 Т/с «Адмирал» 4 с.
18.30 Мультфильм 0+
18.45,01.15 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+)
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Турчидаг» (на лакском языке)
09.00, 14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.05 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.10 «Давай разведемся!»
10.15 «Тест на отцовство».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Отцы и деды».
09.50 Х/ф «Бармен из Золотого якоря».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.25 «Не факт!» (6+).
08.55, 10.05, 13.15 Т/с «Последняя встреча».

пятница, 5 июня

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шолом» (на татском языке)
09.00,14.30,21.05 Вести-Дагестан

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.00 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Д/ф «Владимир Гуляев. Таки на Дубровку».

ЗВЕЗДА

06.05 «Спецрепортаж».
06.40 Д/с «Сделано в СССР». (6+).

суббота, 6 июня

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро. Суббота». (16+).
09.00 «Умники и умники». (12+).

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.

НТВ

05.05 «Таинственная Россия». (16+).
05.50 «ЧП. Расследование».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.40 Мелодрама «Найти мужа в большом городе». (Россия). (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.20 Х/ф «Отцы и деды».
07.40 «Православная энциклопедия». (6+).

ЗВЕЗДА

07.15 Х/ф «Король Дроздобород».
08.00 Новости дня.

воскресенье, 7 июня

РГВК
07.00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

06.00,10.00,12.00 Новости
06.10 Т/с Любовь по призыву

РОССИЯ 1

04.30 Х/ф «Чего хотят мужчины». (12+).
06.10 Х/ф «Судьба Марии».

НТВ

06.15 «Центральное телевидение». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.10 «Пять ужинов». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Х/ф «Бармен из Золотого якоря». (12+).

ЗВЕЗДА

09.00 Новости недели.
09.25 «Служу России». (12+).

КУЛЬТУРА 1 ПО 7 ИЮНЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.30 «Другие Романовы».

СРЕДА

06.30 Д/ф «Великорекский крестный ход. Обыкновенное чудо».

ЧЕТВЕРГ

06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Правила жизни».

ПЯТНИЦА

06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Правила жизни».

СУББОТА

06.30 А. Сухово-Кобылин «Дело».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

06.30 Лето Господне. День Святой Троицы.

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиотамаша
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Исламдин эдебар ва ахлакьар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-16, 19-21-нумрайра)

14. Эгер ам яшлу ксарикай ятла, адахъ галаз хъсан къилихралди алакьяр хвена ва гъурмет авуна клянда, гъвечи ксарикай ятла - регъим авун лазим я.

Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъадисда лагъанва: **“Чакай туш чи чехидаз гъурмет тийизвайди ва чи гъвечидаз регъим тийизвайди”** (Агъмад).

15. Адаз гъалатлар багъишламишна ва адан нукъсанар чуьнуьхна клянда. Гъакни адан сирериз чинеба яб гана виже къведач. Гъадисда лагъанва: **“Аллагъди вичин лукран, ада масадаз багъишламиш авуналди, анжах гъайбат ва дережа хкажда”** (Муслим).

Маса гъадисда лагъанва: **“Ни чинеба яб гайитла маса ксарин рахунриз (а ксариз а кар такан яз), адан (яб гузвайдан) япариз Къияматдин Юкъуз цурурай къеле цада”** (Бухарий).

16. Мусурмандиз гъар жуьре куьмекар гана клянда. Гъадисда лагъанва: **“Ни муьмин касдила са пашманвал алудайтла (дуньядин пашманвилерикай), адалай Аллагъди алудда пашманвал Къияматдин йикъан пашманвилерикай ва ни къезиларайтла бурж вахкунин карда четинвилера авайдаз, адаз Аллагъди къезиларда и дуньядани, Эхиратдани ва ни мусурмандин са кар чуьнуьхайтла (къевайтла), Аллагъди адан кар чуьнуьхда (къевда) и дуньядани, Эхиратдани ва Аллагъди вичин бендедиз куьмек гуда та ада вичин стхадиз куьмек гузвай къван”** (Муслим). Гъакни эгер мусурман касди вич хуьнин патяхъай куьмек тлалабайтла, адаз гъа куьмек гана клянда. Гъадисда лагъанва: **“Ни кеввай Аллагъ патал вич хатадикай хуьн тлалабайтла, адаз а карда куьмек це, ни кеввай са шей тлалабайтла, ам адаз це, ни кез саниз эверайтла (или фарайтла), адаз жаваб це, ни кез са хъсанвал авуртла, адазни хъсанвал хъия ва эгер кез жагъун тауртла квелди адаз хъсанвал хъийидатла, адаз (ам патал) дуьа ая, та кез чир жедалди (къевдалди) куьне адаз хъсанвал хъувнавайди”** (Абу Дауд).

Мусурман туширбурухъ (имансузбурухъ) галаз эдебар

Мусурман кас Ислам диндила гъейри, дуньядал алай вири динар, диндин рекъер, хилер цурубур ва а динар гвайбур вири кафирар тирдахъ инанмиш я. Гъакъикъатда Ислам гъахъ дин я! Тек са Ислам дин гвайбур гъакъикъи муьминар, мусурманар, Аллагъдиз муьтуьгъбур я! И кар Аллагъ-Таалади Къуръанда тестиькарзава: (3-сура, 19-аят, мана): **“Гъакъикъатда, Аллагъдин вилик (дуьз) дин (са вичел Ам рази тир ва Ада Вичин пайгъамбаррилай ракъурнавай дин) Ислам я (Ислам - Аллагъдиз михъиз муьтуьгъ хъуня)...”**

Маса аята къейднава: (3-сура, 85-аят, мана): **“Ва ни Исламдила гъейри (маса) дин тлалабайтла (низ маса дин клан хъайитла), адавай (ам) гъич къабулдач ва Эхиратдани ам еке зиян хъайибурукай жеда”**.

И аятрай чаз виликдай хъайи вири динар Ислам дин атайдалай къулухъ кардикай хкатнавайди, абур Аллагъдин вилик гъисаба амачирди якъин жезва. Дуньядин винел алай вири инсанар патал авай гъахъ дин сад я - Ислам. Аллагъди и диндила гъейри мад са динни къабулдач ва Ам Исламдин шариатдал рази жеда! Гъавилий Исламдал амал тийизвай гъейрибур вири кафирар я ва ахътин ксарин гъакъиндай ихътин эдебар хвена клянда:

1. Ахътин кас адан куфрдал дуьз я лагъана тестиькарна виже къведач. Акл авуртла, а кар куфр я!
2. Ахътин ксар Аллагъдиз клан туш ва гъавилий чаз, мусурманризни, абур клан хъана виже къведач (вучиз лагъайтла мусурманриз Аллагъдиз кланибур - клан хъун ва Аллагъдиз такланбур таклан хъун лазим я).
3. Ахътиндахъ галаз мукъвал дуствал авуникай яргъа хъана клянда.

4. Ахътиндахъ галаз адалатлувал ва инсафвал авуникай ва адаз хъсанвал авуникай (эгер ам Исламдиз акси женг тухузвайбурукай туштла) Къуръанда лагъанва: (60-сура, 8-аят, мана): **“Аллагъди кез кьадагъа ийизвач, квехъ галаз диндин патяхъай дяве тухун тавурбур ва куьн куь яшамеш жезвай чкайрай (къвалерай) акъуд тавурбурун патяхъай абуроз куьне хъсанвилер (гъурмет) авун ва куьне абуроз адалатлувал авун. Гъакъикъатда, Аллагъдиз адалатлувал ийидайбур клянда!”** Исламдихъ галаз дяве тухузвайбурун гъакъиндай шариатдин ктабра къалурнава.

5. Адаз умуми регъим авуна клянда: гишиндаз-тлуьн гун, яд кланзавайдаз - яд гун, начагъди - сагъарун, къевевайди - къутармишун. Гъадисда лагъанва: **“Регъим ая (вуна) чилел алайбуруз, ваз регъим ийида Вич цава авайда”** (Табараний).

6. Ихтияр ава адаз пишкеш гуз (багъишиз) ва адан пишкеш къабулдай, адан тлуьнар (абуроз туклуьнвай гъайванрин яклар) недай, эгер ам Ктаб-эгълийрикай (яни чуьуд дин гъайди ва я насарайрикай - хайшпарайрикай) яз хъайитла. Къуръанда лагъанва: (5-сура, 5-аят, мана): **“Къе кез гъалалнава хуш (хъсан, гъалал) тлуьнар, ва чпиз Ктаб атанвайбурун тлуьнарни (чуьуд дин гъайбуру ва насарайри чпин шариатда къалурнавайвал туклуьн гъайванрин якларни) кез гъалал я, ва куь тлуьнар (куьне мусурманри туклуьн гъайванрин яклар) абуроз гъалал я. Ва (гъакни кез гъалал я эвленмиш жез) михъи, эдеблу азадлуьбурул муьмин-дишегълийрикай, ва (ва гъакни ихтияр ава кез эвленмиш жез) эдеблу, михъи азад дишегълийрал чпиз квелай вилик Ктаб атанвайбурукайни (чуьуд дин гъайбурун ва насарайрин дишегълийрал), куьне абуроз абуроз гъакъи (магъар) гайитла...”**

7. Ихтияр авач ахътиндаз мусурман дишегъли гъуьлуьз гудай (мусурман тушир касдин мусурман рушал эвленмиш жедай ихтияр авач, ахътин никягъ гъич дуьз къеведач). Къуръанда лагъанва: (60-сура, 10-аят, мана): **“Эй, иман гъанвайбур! Куь патав гъижра авунвайбур яз (диндин рекъе куьч хъанвай) муьмин-дишегълияр атайла, куьне абуроз (абурон имандиз) имтигъан (ахтармишун) ая. Аллагъдиз абурон имандин гъакъиндай лап хъсан чизва. Эгер кез абур (а дишегълияр) муьмин ксар тирди чир хъайитла, элкъуьрна рахкурмир куьне абур кафиррин (кафир гъуьлерин) патав, абур (муьмин дишегълияр) гъалал туш эвленмиш жез абуроз (кафир итимриз), я абур (кафир итимар) гъалал туш абуроз (муьмин дишегълийриз)...”**

8. Адаз зидвал авуна клянда, адалай тафаватлу хъана клянда - либасрин, чуруяр тунин гъакъиндай ва маса крарани. Гъадисда лагъанва: **“Вуж (са) маса халкъдиз (ксариз) ухшар хъайитла, ам абуркай я”** (Абу-Дауд). Мад са гъадисда къейднава: **“Зидвал ая муширкриз - чуруяр ахъа ва спелар куьруь ая”** (Бухарий). Са гъадисда мадни лагъанва: **“Дугъриданни, чуьуд дин гъайбуру ва насарайри (хашпарайри) ранг язавач, бес куьне абуроз аксвал ая”** (Бухарий).

И гъадисда ихтилат чурудиз ва къилин чларариз хъипивал ва я ярувал квай ранг ягъуникай физва. Вучиз лагъайтла, Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) кьадагъа авунва чулап ранг ягъун абуроз. Гъадисда лагъанва: **“Дегъишара им - лацу, рехи чларар ва яргъа хъухъ чулап рангуникай”**.

Гъайванрихъ галаз эдебар

Мусурман касди чехи пай гъайванриз регъим авун лазим яз гъисабзава. Гъайванрин гъакъиндай ихътин эдебар хвена клянда:

1. Абуроз недай шей (алаф) ва яд гун. Гъадисда лагъанва: **“Гъар са лекъ (чулап жигер) авайдаз (малдиз, гъайвандиз) тлуьн гунай суваб ава”** (Бухарий).
2. Абурон язух атун ва регъим авун. Гъадисда лагъанва: **“Аллагъди лянетнава вичи са руьгъ авай (чан алай) шей яракъдив ядай (гъакл) лишан яз къурди”** (Муслим).

3. Кьадагъа я абуроз азаб гун, зарар гун. Гъадисда лагъанва: **“Са дишегъли жегъеннедиз фена са кац себеб хъана: ада ам агална (дустагъна) къуна та ам рекъидалди. И кар себеб яз ам Цлуз фена. Я ада адаз тлуьн, яд ганач агалнавайла, я ада ам ахъай хъувунач, ада вичи недайвал чилин векъ-къал”** (Бухарий).

4. Гъайванрикай зарар гузвайбур рекъидай ихтиярар ава (пехъи кици, жаванеур, гъуьлягъ, къач/араг, къиф...) Гъадисда лагъанва: **“Вад фасикъ (зарарлу) гъайванар къена клянда гъалал тир чкадани ва кьадагъа алай чкадани: гъуьлягъ, пехъ (къаргъа), къиф, пехъи кици, чалагъан”** (Муслим). Ва гъакни къена клянда - къачлараг.

5. Хипериз, калериз, девейриз ярж (лишан) ядай ихтиярар ава. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) вичин берекатлу гъилел садакъадин (закатдин) гъайванриз лишан ягъайвал.

Аллагъдин рекъе имандин-стхавилин эдебар

Мусурман касдиз вичин имандиз килигна, анжах Аллагъдиз ва Адан расулдиз клани крар клан я ва Аллагъдиз ва Адан расулдиз таклан крар - таклан. И кардиз делил яз ихътин гъадис къалуриз жеда: **“Низ Аллагъ патал клан хъайитла ва Аллагъ патал таклан хъайитла, ни Аллагъ патал гайитла ва Аллагъ патал кьадагъа авуртла (тагана туртла), дугъриданни, адан иман тамамди жеда”** (Абу-Дауд).

Гъавилий мусурмандиз вири диндар, муьмин ксар клан я, абурохъ галаз дуствал ийизва. Аллагъдиз ва Адан расулдиз муьтуьгъсузвалзавай вири крар адаз таклан я. Гъадисда лагъанва: **“Ирид (жуьре инсанар) ава чеб Аллагъди Вичин (Аршидин) хъендик кутадай. Ахътин Юкъуз, Адан хъендила гъейри, маса хъенар (гъич) тежедай: адалатлу имам (гъаким, пачагъ), жегъил кас вич Аллагъ-Тааладиз ибадат ийиз чехи хъанвай ва итим - вичин рикл (гъамиша) мискинрихъ галаз алакьалу тир, вич анай экъечайла та аниз элкъвена къведалди, ва кве итим (кве кас) садасад Аллагъ патал клан хъайи ва кардал алаз санал къватл хъайи ва а кардал алаз чарани хъайи, ва итим вич къилди авайла Аллагъ рикел гъайшла вичин вилерай накъвар авахъзавай. Ва итим вичиз асуллу, гуьрчегъ дишегълиди (вичихъди) эвер гайила, ада адаз “гъакъикъатда, аз Аллагъдихъай кичезва” жаваб гайи, ва итим - вичи садакъа гайи - а кар ада чинебадаказавуна та адан чапла гъулиз чизвачир адан эрчи гъили вуч харж авунатла”** (Бухарий).

Мад са гъадисда къейднава: **“Дугъриданни, са итим къил чуьгъаз фена вичин Аллагъдин рекъе стхадал. Аллагъди адан патав гуьзчивализ малаик ракъурна ва ада (инсандин суьретдаваз атанвай малаикди) лагъана: “Ваз гъиниз физ кланзава? Ада лагъана: “Заз зи флан стхадал къил чуьгъаз кланзава”. Ада лагъана: “Ваз герекар авани адавай?”. “Ваъ!”. Малаикди лагъана: “Вини адан арада мукъва-къиливал авани?” Ада лагъана: “Ваъ!”. Малаикди лагъана: “Ваз ада авур хъсанвал, пишкеш авани? Бес, вуч патал?”. Ада лагъана: “Заз ам Аллагъ патал клан я!”. Малаикди лагъана: “Гъакъикъатда, Аллагъди зун ракъурнава ви патав ваз хабар гун патал, бес, дугъриданни Адаз вун клан я, ваз ам (Ам!) кланивлияй! Ва дугъриданни Ада ваз женнет важиблу авунва!”** (Муслим).

Гъелбетда, имандин стхавилин къилин шартл ам, фана дуньядин хийирар фикирда авачиз, михъи рикляй атун я. Стхавиле къунвай касакъуллуди (ахмакъ, сефигъдакай - яргъаз хъана клянда), хъсан ахлакьар авайди, Аллагъдихъай кичледи (гунагъкардикай яргъаз хъана клянда) хъана клянда.

Имандин стхавилин везифаяр, ихтиярар ибур я: адаз куьмек гун, гафуналди, кардалди, малдалди. Адаз хъсан, хуш гафар лугъун. Адакай цурукля рахун тавун, фитне тавун. Адан гъалатлар, хатаяр багъишламишун. Адаз хийирдин дуьаяр авун.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникациярин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Максалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Максалайриз рецензияр гузвач ва абур элкьвена вахузвач. Редакциядинни максалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай матери-алра гъанвай делилрин дуьзвилин ва керчек-вилин патакъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.40

Газет "Издательство" "Лотос"

ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,

Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6432

Илишандик квай материалар гъакьидих чапзавайбуру я.

Икъван яшар хъанвайбуру кьелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты

"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Ж.Э. Мирзоева

И йикъара чи мектебдин коллективди чехи магърумвал гьиссна: са акъван яръгал давам тахъай азардикди вирида гъурметзавай чехи муаллим, тежрибалу пешекар, гъам санал кваллахзавай юлдашрин, гъамни аялрин, диде-бубайрин патай еке гъурмет къазанмишай урус чланни литературадин муаллим Жавагир Эмирарслановна Мирзоева рагъметдиз фена.

Ж.Э.Мирзоева хейлин йисарин тежриба авай бажарагълу муаллим тир. Образованидин хиле кваллахай йисара ада гзаф къадар аялриз тербия, чирвилер гана. Мектебда ам вирида хъсан насигъатчи язни гьисабзавай. Ада гузвай меслятрал, теклифзавай къайдайрал гзаф муаллимри амалзавай. Алакьунар авай муаллим Жавагир Мирзоева гъар йисуз аялрин имтигъанрин, яратмишунрин ва илимдин ахтармишунрин кваллахриз къимет гун патал эксперт яз желбзавай.

Чун гъакьикъатдани чехи муаллимдикай магърум хъана. Ам неинки са кар алакьдай муал-

лим, гъакъни вафалу дуст, къени хесетрин инсан, чешнелу хизандин кыл, кани диде ва баде тир.

Чна рагъметлудан хизанриз, вири мукьва-къилийриз, дериндай хажалат члугунивди, башсагълугъвал гузва.

Жавагир Эмирарслановнадин экуь къамат гъамиша чи риклера, адан твар мектебдин тарихда амукьда. Аллагъди адаз рагъметар, багърийрин риклериз сабурау гурай. Амин!

Махачкъала шегъердин А.П.Гъайдари тварунигъ галай 10-мектебдин директор Р.М.Сердеров, муаллимрин ва вири кьуллугъчийрин коллективар

Я.А. Яхьяев

И йикъара чав Дагъустандин Огни шегъердай рикл твардай хабар агакьна: лап хъсан инсан, бажарагълу духтур, тешкилатчи, рикл миьхи, гьалтай гъар садаз куьмек гудай, гзаф къени крарик кыл кутаз алакьай общественный деятель Яхьяев Яхья Абдулгъамидович рагъметдиз фена. Ам чидай вирибуру дериндай яс члугвазва, сада-садаз сабурау гузва.

Я.А. Яхьяев 1942-йисан 1-июлдиз Къурагъ райондин Гелхенрин хуьре дидедиз хъана. Хуьруьн мектебдилай гуьгъуьниз Дербентдин медучилище (1962), Дагъустандин медицинадин институт (1972) акъалтарна.

1962-йисуз Квардалрин, 1963-йисуз Гелхенрин медпунктунин заведующийвиле кваллахна. 1963-1966-йисара Советрин Армиядин жергейра кьуллугъна.

Армиядай хтайла Гелхенрин медпунктунин заведующийвиле тайинарна.

1969-1979-йисара Дербент шегъерда кардик квай райондин центральный больницада хирургвиле, Дербентдин медучилищеда муаллимвиле кваллахна.

1979-1984-йисара шегъердин тади куьмекдин станциядин кылин духтурдин везифаяр тамамарна. 1984-2014-йисара Дагъустандин Огни шегъердин участковый больницада кылин духтурвиле кваллахна.

Яхья Абдулгъамидович са шумуд йисуз Дагъустандин Огни шегъердин Собранидин депутат, общественный гзаф краин жавабдар тешкилатчи хъана.

Я.А. Яхьяев руьгъдай хци, бедендиз мягъкем инсан, хизандин рикл алай буба, птулар тербияламишзавай чехи буба тир. Ада республикадин здравоохранение вилик тухуник вичин пайни кутуна.

Ам Дагъустан Республикадин лайихлу духтур, гзаф шабагърин ва гъурметлу тварарин сагъиб тир. Ингъе, инсанриз вичин патай экв туна, эбеди дуьньядиз фена.

Чна рагъметлудан хизандиз, мукьва-къилийриз, вири багърийриз башсагълугъвал гузва. Яхья Абдулгъамидовичан экуь къамат садрани чи рикелай алатдач.

Дустарин са десте ва вири мукьва-къилияр

Кварчагъар - кьуччагъар

Жемиля РИЗАЕВА, ДГУ-дин филологиядин факультетдин 4-курсуни студентка

Эхиримжи вахтара чал агакъзавай хабарар коронавирусдихъ галаз женг члугунихъ галаз алакьалубур я. Вирина хъиз, Сулейман-Стальский райондани и завалдикай хуьн патал жуьребажуьре серенжемар къабулзава: махсус парталар алукина, дараматар, куьчеяр дарманралди дезинфекция ийизва, маса къайдайра хатасузвал хуьнин кваллахар кыле физва.

Гъа са вахтунда экономикадин месляярни акъвазарнавач:

районда эцигунар ва ремонтдин кваллахар давам жезва. Кылди къачуртла, Кварчагъ дерада яшайишдин гъалар геьеншарун патал рекъера кьир цаз эгечнава. Алай вахтунда кьве магъле вижевай гъалдиз гъанва.

Зи фикирдалди, Кварчагърин хуьр Сулейман-Стальский райондин гуьрчег хуьрерикай сад я. А хуьрйи зурба спортсменар, твар-ван авай кьегъал рухваяр акъатнава. Арада 1-2 километрдин мензил аваз, и дерада кьуд хуьр экия хъанва: Кварчагъар, Зизикар, Нуьцлуьгъар ва Экенар. Кварчагърин хуьруьхъ галаз зун 2018-йисуз

мукьувай таниш хъайиди я. Себем ам тир хьй, чун университетдай гъа дерадин нугъатар ахтармишун патал диалектологиядай практикадиз ракурнавай.

Дерада вичихъ чехи тарих авай дагъарар, "Къванцин булах" твар алай къайи, гъамга булахи ава. Булахдикай рахайла, зи

рикел Дагъустандин халкъдин шаир Байрам Салимован "Рахазва булах" лугъудай ширдай са бенд рикел хтана:

Рахазва булах йифди кушкушиз,
Вич-вичихъ галаз, дагъларихъ галаз.
Вичин къайивал авахъзавай циз
Гуз, физ гъазур я ам гзаф яргъаз...

Хуьруьнвиар мал-къара хуьнал, саларин, багъларин кваллахар авунал машгул я. А патара иллаки яр-емиш пара жеда, аз чиз, ципицрин члереяри пинийрин тарар авачир квал анай багагъат жагъида. Къуй вун мадни авадан хуьй, Кварчагърин хуьр!

Сканворд

Туькьурайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

3				Гъакьисуз ийизвай кваллах			
Спак, юнга		Кварчагъ дерадин хуьр			Къурух хуьвайиди	Къулуд	Уголовный ...
		4		2			
1		Кеферпатан полюсдин виляят		...-девлет		2	
		Ширрин устад			Жигъир, шегъре	Къуьлерин межлис	
	Вацун яд кьери чка	Вацун гъевчи чка	Уругвайдин меркез	Антон Никифорович...	Кылел кас алаачир аялрин квал	Чирхчир	
	Бедендин паяр галкъанвай чка		Чи миллет				
3	Тарцел къьечдай къарни-къуз		1	Метлеб			
			... Хайям	Эсиллагъ (синоним)		Кыл лау киц	4
	"Элжекар" (Автор)						

Кьелзавайбурун

фикирдиз!

Играми газет кьелзавайбуру!

Ислен ва саласа йикъар Дагъустанда кваллах тийизвайбуру яз малумарунигъ галаз алакьалу яз, газет, адетдин къайдада, хемисдиз ваь, жуьмя юкьуз акъатнава.

"ЛГ"-дин 21-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 5. Къазанжи. 7. Хатакар. 10. Лалди. 11. Ялавлу. 13. Бустан. 15. Калук. 16. Куьмух. 20. Гъажикла. 22. Яхулви. 23. Лаваш. 26. Умунвал. 27. Пичекар.

ТИК ЦАРАРА: 1. Къадимлу. 2. Ажугълу. 3. Тартиб. 4. Далкъвар. 9. Саян. 12. Лалак. 14. Уймах. 17. Багълама. 18. Тлавус. 19. Эвледар. 21. Алкъвар. 22. Яшайиш.

КРУГРА: 6. "Анжи". 8. Ашукъ. 24. Лезн. 25. Енге.